

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trestní právo ČSR a jeho vývoj od vzniku samostatného
československého státu do roku 1969

Předkládá: Bc. Jakub Šifra

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Jakub ŠIFRA**
Osobní číslo: **R19M0389P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Trestní právo ČSR a jeho vývoj od vzniku samostatného československého státu do roku 1969**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Pojetí trestního práva v období první ČSR
3. Trestní právo v letech tzv. Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava
4. Vývoj trestního práva v 50. letech 20. století
5. Trestní právo v letech 1961 až 1969
6. Exkurz do současného pojetí trestního práva
7. Závěr
8. Resumé
9. Seznam použité literatury a pramenů

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Právníková dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0
- VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3
- HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-251-6
- KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. Prague: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2916-2
- SCHELLE, Karel. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo. ISBN 978-80-7418-139-9
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-4056-4
- VALENTOVÁ, Vendulka a Antonín LOJEK. *Prameny k dějinám československého práva 1918-1989*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. Dokumenty. ISBN 978-80-7380-908-9

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.

Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2023**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 18. září 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Trestní právo ČSR a jeho vývoj od vzniku samostatného československého státu do roku 1969“ zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni, dne 29. 3. 2024

.....

Bc. Jakub Šifra

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí mé diplomové práce JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph.D., za odborný dohled, přínosné rady a podnětné poznámky, které mi byly při vypracování této diplomové práce velmi nápomocné.

Obsah

Úvod.....	8
1. Pojetí trestního práva v období první ČSR	10
1.1. Vznik Československa	10
1.1.1 Recepční zákon.....	11
1.2. Trestní právo hmotné.....	12
1.2.1. Snaha o unifikaci trestního práva.....	12
1.2.2. Zákon na ochranu republiky.....	13
1.3. Trestní právo procesní	16
1.3.1. Trestní řád č. 119/1873 ř. z.	17
1.3.2. Vývoj po roce 1918.....	18
2. Trestní právo v letech tzv. Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava.....	21
2.1. Základní vymezení fungování práva	23
2.2. Autonomní trestní právo	25
2.2.1. Autonomní trestní právo hmotné.....	25
2.2.2. Autonomní trestní právo procesní	29
2.3. Německé trestní právo v Protektorátu	30
2.3.1. Říšské soudnictví.....	31
3. Vývoj trestního práva po 2. sv. v. a v 50. letech 20. století.....	35
3.1. Situace po 2. světové válce.....	35
3.2. Retribuční období	37
3.2.1. Košický vládní program	37
3.2.2. Retribuční dekrety	38
3.2.3. Retribuce na Slovensku	41
3.2.4. Další trestněprávní předpisy	42
3.2.5. Výsledky retribuce	43
3.3. Právníková dvouletka	45
3.3.1. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky.....	46

3.3.2. Trestní zákon č. 86/1950 Sb.	48
3.3.3. Trestní řád č. 87/1950 Sb.	50
3.3.4. Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb.	51
3.3.5. Trestní řád správní č. 89/1950 Sb.	52
3.4. Další vývoj v 50. letech.....	52
3.4.1. Zákon č. 63/1956 Sb.	53
3.4.2. Trestní řád č. 64/1956 Sb.	54
4. Trestní právo v letech 1961 až 1969.....	56
4.1. Rekodifikace v roce 1961.....	56
4.1.1. Trestní zákon č. 140/1961 Sb.	56
4.1.2. Trestní řád 141/1961 Sb.	58
4.2. Další vývoj v 60. letech.....	59
5. Exkurz do současného pojetí trestního práva	62
5.1. Trestní právo hmotné.....	62
5.1.1. Prameny trestního práva.....	62
5.1.2. Základní zásady	63
5.2. Trestní právo procesní.....	63
5.2.1. Prameny trestního práva.....	63
5.2.2. Zásady trestního práva.....	64
Závěr.....	65
Resumé.....	66
Seznam zkratk	67
Seznam použitých zdrojů	68

Úvod

Téma „Trestní právo ČSR a jeho vývoj od vzniku samostatného československého státu do roku 1969“ jsem si vybral z důvodu, že dle mého názoru se jedná o jedno z nejdůležitějších období historie našeho státu, které se významnou měrou podílelo na formování státu, ve kterém momentálně žijeme.

Trestní právo, jakožto klíčová složka právního systému, reflektuje nejen společenské hodnoty, ale i historický kontext daného státu. V případě Československa představuje vývoj trestního práva od počátku existence státu až do roku 1969 značný odraz proměn společnosti, politických událostí a právních konceptů. Během těchto desetiletí prošlo trestní právo mnoha transformacemi a adaptacemi, které odrážely nejen vývoj společnosti, ale i významné politické události, které formovaly tvář státu.

Cílem této diplomové práce je zkoumat a analyzovat vývoj trestního práva ve vymezeném období. Zaměřena bude především na vysvětlení, jakým způsobem se trestní právo vyvíjelo v reakci na sociální, politické a právní vlivy, které formovaly společnost v průběhu těchto let. Průřezem vývoje trestního práva si utvoříme nejen komplexní pohled na proměny samostatného právního systému, ale také dojde i k zpřístupnění klíčových souvislostí mezi trestním právem a sociálními událostmi.

První kapitola je věnována trestnímu právu v období první Československé republiky, tedy v letech 1918 až 1938. V první řadě dochází k seznámení s událostmi vedoucí ke vzniku republiky a vymezení základních právních pramenů. Dále je kapitola rozdělena na dvě části, trestní právo hmotné a procesní. V každé části dochází k seznámení s nejdůležitějšími právními předpisy, kdy se jedná např. o zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky a zákon č. 118/1873 ř. z., trestní řád.

Následující kapitola je zaměřena na pravděpodobně nejčernější období našeho státu, tedy na období druhé světové války. První část je věnována seznámení s aktuální dobou a autonomnímu právu. Kapitola pokračuje přiblížením německého práva užívaného v Protektorátu Čechy a Morava.

Třetí kapitola se zabývá poválečnou dobou až do padesátých let. Kapitola je možné rozdělit na tři základní části, kdy první z nich je věnována retribučnímu období. Podstatnou roli zde hrají dekrety prezidenta republiky, které jsou blíže popsány. Okrajově jsou uvedeny zmínky i o Košickém vládním programu a retribuci na Slovensku. Prostřední část tvoří tzv. právní dvouletka a právní předpisy, které během ní byly vydané. Poslední část pak patří vývoji trestního práva po skončení období právní dvouletky až do konce padesátých let.

Kapitola čtvrtá přibližuje trestní právo v šedesátých letech. Základem kapitoly je provedená rekodifikace, která se uskutečnila v roce 1961. Během této rekodifikace došlo k přijetí důležitých právních předpisů, kdy trestní řád z této doby je platný až do současnosti. Konec kapitoly se pak zabývá změnami právních předpisů a jejich doplněním. Tyto změny probíhaly od následujícího roku až do konce šedesátých let, čímž končí i tato kapitola.

V rámci poslední kapitoly je exkurz do současného trestního práva v České republice. Zde jsou obsaženy základní informace o současném stavu trestního práva, jeho rozdělení, prameny a zásady.

1. Pojetí trestního práva v období první ČSR

Při vzniku Československého státu 28. října 1918 je důležité vysvětlit celkový přístup k právnímu systému. Jelikož se jednalo v podstatě o vznik úplně nového státu, bylo vše potřeba budovat od úplného začátku. Z toho důvodu, došlo k vytvoření zákona o zřízení samostatného státu československého, tzv. Recepčního zákona. Jednalo se o jeden ze základních dokumentů, který se stal součástí legislativy nového státu. Hlavním účelem bylo převzít existující právní řád a normy monarchie Rakouska – Uherska a upravit je tak, aby odpovídaly potřebám nového státu.

1.1. Vznik Československa

Základem k celému pochopení tehdejší situace je důležité vědět, jak vůbec došlo ke vzniku Československa a co vše tomu předcházelo. Samostatný československý stát byl vyhlášen po ukončení druhé světové války, konkrétně 28. října 1918. Stal se tedy jedním z nástupnických států rozpadlé monarchie Rakouska – Uherska. Československo se skládalo z celkem pěti území, a to Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Vyhlášení samostatného Československého státu předcházelo období, ve kterém se řadilo do monarchie Rakouska – Uherska. Vyhlášení bylo zapříčiněno velkou snahu nejdůležitějších o posílení národní identity a vymanění se v rámci monarchie. Proces plné emancipace a oddělení se začal konkrétně formovat během první světové války, kdy se projevila neudržitelnost dosavadního vývoje. Několik klíčových osobností, v čele s T. G. Masarykem, M. R. Štefánikem a Edvardem Benešem, sehrálo klíčovou roli při vzniku samostatného státu. Tyto osobnosti zřídily v Paříži prozatímní československou vládu a dosáhly příslibu uznání nezávislosti od států Dohody.¹

¹ VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BRUSELU, 28. října – Den vzniku samostatného československého státu.[online],[cit. 2023.12. 19] Dostupné z: https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/den_vzniku_samos_tatneho_ceskoslovenskeho_1.html

1.1.1 Recepční zákon

Dne 28. října 1918 zasedalo plénum Národního výboru, který jako nejvyšší zákonodárný orgán schválil zákon o zřízení samostatného československého státu. Národní výbor se označil za představitele československého národa a vykonavatele státní svrchovanosti. Dle čl. 1 recepční norma odkazovala na určení formy státu na pozdější dobu. Podle čl. 2 veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstaly v platnosti. Ustanovení čl. 3 pojednávalo o podřízení všech úřadů Národnímu výboru.

Tento zákon zajistil plnou formálněprávní kontinuitu mezi novým státem a dřívější Habsburskou monarchií, což zahrnovalo převzetí právního systému a struktury veřejné správy z rakouského a uherského prostředí. Vzhledem k výrazným odlišnostem v právním vývoji Rakouska a Uherska byl do československého státu přenesen tzv. právní dualismus. Původně byl tento stav zamýšlen pouze jako dočasný, avšak během celého předmnichovského období se ho nepodařilo zcela překonat.²

Bylo nutné stanovit, které normy nebudou recipovány z důvodu své zastaralosti. Tuto otázku nakonec řešily Nejvyšší soudy, které měly pravomoc svými rozhodnutími korigovat důsledky, které by vznikly, pokud by byl recepční zákon slepě následován ve svém výkladu. S určitou abstrakcí je tak možné říci, že z dnešní perspektivy zaujaly pozici podobnou dnešnímu Ústavnímu soudu. Na základě jejich rozhodnutí byly dané právní předpisy buď přijaty a platily dále, nebo byly zamítnuty a ztratily svou platnost. Tento proces spadá do oblasti tzv. negativní normotvorby v rámci moderního práva.³

Mezi recipované předpisy patřily samozřejmě i právní normy trestního práva. V českých zemích platil trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z. a trestní řád č. 119/1873 ř. z..

² KNOLL, V., SMRŽOVÁ, P., ZHORNÍKOVÁ, A., Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 124 – 125. ISBN 80-86473-11-2.

³ SALÁK, P., TAUCHEN, J., Československé trestní právo v proměnách věků. Masarykova univerzita: Brno. 2009. s. 76 – 79. ISBN 978-80-210-5086-0.

1.2. Trestní právo hmotné

1.2.1. Snaha o unifikaci trestního práva

V oblasti trestního práva bylo nezbytné překonat nedostatky vzniklé v důsledku změny státní formy, jelikož rakouské trestní právo z poloviny 19. století nereflektovalo nové sociální a ekonomické podmínky. Kromě toho nebylo možné využívat právní normy, které sloužily k ochraně monarchistického režimu, ve prospěch ochrany republikánské formy státu.

Dne 19. prosince 1918 byl schválen zákon č. 89/1919 Sb. z. a n., který dočasně upravoval některá ustanovení trestního řádu. Jinak byl zachován trestní řád z roku 1873, který platil až do padesátých let 20. století. Mezi další trestněprávní normy z počátečního období republiky patřil například zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., který reguloval institut podmíněčného odsouzení, a zákon č. 309/1921 Sb. z. a n., který byl zaměřen proti útlaku a na ochranu svobody shromáždění. Podle tohoto zákona byly trestány osoby, které nekalým jednáním způsobily jinému újmu na těle, svobodě, cti, majetku či výdělku.

Brzy po vzniku nového státu byly obnoveny legislativní práce v oblasti trestního práva. Ministerstvo spravedlnosti iniciovalo zpracování dočasného návrhu obecné části trestního zákoníku, který byl vytvořen v roce 1921. Tento návrh se zaměřil na rozdělení trestných činů na zločiny a přečiny, s kritériem nízké pohnutky činu. Osnova obsahovala neurčité odsouzení, trest odnětí svobody pro osoby mladší třiceti let v polepšovných dospělých a zabezpečovacích zařízeních, včetně donucovacích pracoven. Trest smrti nebyl základním trestem, ale mohl být uložen v případě opakovaného zločinu. Osnova také upravovala postavení politických vězňů, zahrnovala institut podmíněčného odsouzení a zdůrazňovala volnost soudcovského uvážení.⁴

Po dokončení diskuze o obecné části byla okamžitě zahájena příprava zvláštní části trestního zákona, která byla dokončena v červenci 1924. Současně

⁴ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A., Mezníky českých právních dějin, 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 134 – 136. ISBN 978-80-7380-251-6.

byla přepracována obecná část. V roce 1926 Ministerstvo spravedlnosti zveřejnilo návrh trestního zákona o zločinech a přečinech, spolu s návrhem zákona o přestupcích. Ministerstvo se distancovalo od komise pro reformu trestního zákonodárství s tvrzením, že za výsledky práce nesou odpovědnost pouze členové komise, jejíž složení bylo záměrné odborné. Tímto způsobem se ministerstvo snažilo zbavit veškeré odpovědnosti. Tato skutečnost, vyvolána zejména potřebami jednotlivých politických stran v Národním shromáždění, předem odsoudila kodifikační práce k nezdaru.

K celkové kodifikaci trestního práva však nedošlo, ačkoliv autoři připravované osnovy měli snahu ji budovat na stejných základech jako pověstný zákon na ochranu republiky. Převládá legislativní konzervatismus, pro vládnoucí kruhy v této době charakteristický, jež byl pro ně i politicky nejpohodlnější.⁵

1.2.2. Zákon na ochranu republiky

Nejvýznamnějším trestněprávním předpisem z období první republiky byl bezesporu zákon na ochranu republiky účinný od 8. dubna 1923 (zákon č. 50/1923 Sb. z. a n.).

V roce 1923 zastřelil mladý komunistický radikál československého ministra financí Aloise Rašína, který několik týdnů po útoku podlehl zraněním v nemocnici. Československá vláda využila příležitosti připravit a urychleně uzákonit zvláštní zákon na ochranu republiky, jejích představitelů, nezávislosti, územní jednoty a demokratického řádu.⁶

Zrod zákona byl na dnešní poměry vcelku rychlý, avšak v době vzniku byl společností velmi diskutovaným tématem. V době svého přijímání rozdělával společnost na dva tábory. Nacionalisticky smýšlející lidé zákon na ochranu

⁵ VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. s. 38. ISBN 80-210-4056-4.

⁶ KUKLÍK, J., Czech law in historical contexts. Prague: Charles University. 2015. s. 108. ISBN 978-80-246-2860-8.

republiky podporovali, na druhé straně byli komunisté a německá menšina. To se odráželo i v projevech poslanců a senátorů.

Ze záznamů parlamentních schůzí vyplývá, že především komunističtí poslanci se snažili jeho uzákonění narušit všemi možnými prostředky. Pro jejich neukázněné chování během čtení návrhu zákona předseda Národního výboru František Tomášek vyloučil poslance Tausika, Blažka, Mikulíčka a Hakena z důvodu maření jednání. Jelikož poslanci výzvu neuposlechli došlo i na vyzvání pořadatelů, aby za pomoci sněmovní stráže zjednali průchod předsedova rozhodnutí a poslance vyvedli. Za tím účelem došlo i k přerušení schůze. Po zahájení přerušené schůze byli vyloučeni poslanci Toužil a Koutný, kteří přispěli v přerušení k tomu, aby již vyloučení poslanci zůstali na svých místech. Tím se dopustily dalšího maření jednání a schůze tak byla po třech minutách opět přerušena za účelem vyvedení vyloučených poslanců.⁷

Je tedy patrné, že přijímání zákona bylo relativně složité, a to díky absolutně odlišným názorům na zákon na ochranu republiky. Vláda si však, jak vyplývá z odůvodnění předkládaného návrhu zákona, uvědomovala nutnost ochrany republiky nejen proti potencionálnímu nepříteli mimo hranice, ale i proti nepříteli uvnitř republiky.⁸

Tímto nařízením bylo umožněno postihovat činy, které předtím nebyly obsaženy v jiném právním předpisu. Upravil a rozšířil mnoho dalších skutkových podstat, přičemž v některých případech zintenzivnil trestní sazby a přísněji vymezil principy ukládání trestů. V mnoha případech byla dokonce vyloučena možnost udělení podmíněčného trestu.

⁷ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona (tisk 3996) na ochranu republiky (tisk4021). 6. 3. 1923. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. [online]. [cit. 22. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194001.htm>

⁸ Vládní návrh zákona na ochranu republiky. 12. 2. 1923. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. [online]. [cit. 22. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3996_02.htm

První hlava tohoto zákona chránila principy samostatnosti, jednotnosti a demokraticko – republikánské formy státu. Za trestné považovala násilné akce, které by mohly ohrozit ústavní činnost prezidenta republiky, jeho náměstka, zákonodárného sboru či vlády. Druhá hlava se věnovala poškozování republiky a útokům na veřejné činitele. Zahrnovala skutkové podstaty, jako například zradu státního tajemství, vojenskou zradu, fyzické poškození ústavních činitelů nebo urážku prezidenta republiky. Třetí hlava zákona na ochranu republiky kriminalizovala aktivity, které ohrožovaly mír v republice a její vojenskou bezpečnost. Sem spadalo nedovolené ozbrojování, schvalování trestných činů, šíření dezinformací a další. Čtvrtá hlava ustanovovala tresty za výše uvedená protiprávní jednání. Kromě těžkého žaláře a doživotního trestu odnětí svobody, stanovila také možnost udělení peněžitých pokut až do výše 500. 000 Kč a zabavení majetku.⁹

Jedno z nejdůležitějších ustanovení se týkalo urážky na cti prezidenta republiky. Z recipovaného rakouského trestního zákoníku byla odstraněna hlava sedmá, která upravovala mimo jiné i urážku císaře. Neexistoval tedy ani trestný čin urážky prezidenta. To bylo pro nově vznikající republiku nebezpečné, a z toho důvodu vznikla skutková podstata urážky prezidenta republiky. Bylo nutné nazírat na pojem čest prezidenta republiky jako na čest zástupce republiky, tedy i na čest republiky samé.¹⁰

Tento pohled velmi dobře odůvodnil Dr. Lepšík ve svém komentáři zákona na ochranu republiky: „*Dalo by se snad namítnouti, že ve státě demokratickém nepotřebuje ani president republiky větší ochrany cti nežli kterýkoliv jiný občan. Poukazuje se tu často na státy cizí, zejména Anglii, kde ani panovník nepožívá zvýšené ochrany cti. ... Bohužel zkušenosti několikaleté dokázaly, že president republiky jako hlava státu je předmětem velmi častých a neomalených útoků, namířených ani ne tak proti jeho vlastní osobě, jako proti republice samé.*

⁹ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. [online]. [cit. 3. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfzygmmjnga#>

¹⁰ TAUCHEN, J., Protistátní trestné činy včera a dnes: sborník z konference. Brno: Masarykova univerzita. 2021. s. 75 – 76. ISBN 978-80-210-9975-3.

*Proti takovému snižování republiky v osobě presidenta musí se však stát co nejučinněji brániti“.*¹¹

1.3. Trestní právo procesní

Po vzniku Československé republiky byl přijat stávající právní řád na základě recepční normy. V oblasti trestního práva procesního to konkrétně znamenalo, že v českých zemích se nadále aplikoval trestní řád z roku 1873, zatímco na Slovensku platil uherský trestní řád z roku 1896. Unifikační snahy byly zaměřeny i na trestní právo procesní, což vedlo k vrcholnému okamžiku v podobě návrhu nového trestního řádu, publikovaného v roce 1929. Bohužel tento návrh sdílel negativní osud ostatních snah o unifikaci a kodifikaci. Přesto během existence první republiky byly přijaty některé právní normy s trestně procesním charakterem.

Jako příklad mohou posloužit zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží či zákon č. 108/1933 Sb., o ochraně cti.

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z 11. března 1931 zavedl pojem mladistvého, do nějž spadaly osoby v rozmezí věku od čtrnácti do osmnácti let. Osoby mladší čtrnácti let byly považovány za nezletilé a nenesly trestní odpovědnost za své činy. Toto pravidlo však mělo výjimku pro činy, za něž byl stanoven trest smrti podle trestního zákona. V takových případech byl poručenský soud povinen nařídít ochrannou výchovu v domově nebo léčebně osobám nezletilým, ale starším dvanácti let. Trestný čin, spáchaný nezletilým, byl označován jako provinění. Z procesního hlediska bylo zajímavé, že okresní soudy projednávaly tato provinění prostřednictvím zvláštních soudců, zatímco krajské soudy měly speciální dvojčlenné senáty. V případě trestného činu, který by jinak spadal pod rozhodování poroty, se k těmto senátům mládeže přidávali ještě dva přísedící z řad laiků. Zákon také stanovoval mírnější horní hranici trestu odnětí svobody a maximální výši peněžitého trestu.¹²

¹¹ LEPŠÍK, J., Zákon na ochranu republiky. Praha: Fr. Borový. 1923. str. 58 – 59.

¹² VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. s. 40. ISBN 80-210-4056-4.

Další materií trestního práva se věnoval zákon o ochraně cti z 28. června 1933. Zákon kvalifikoval čtyři skupiny deliktů pod pojmy urážka, pomluva, utrhání na cti a nařčení z trestního činu či stíhání. Zákona mohly využívat nejen fyzické osoby, na základě soukromoprávní žaloby, ale také právnické osoby - jako například vláda, parlament či politické organizace a to na základě veřejné žaloby.

1.3.1. Trestní řád č. 119/1873 ř. z.

Trestní řád č. 119/1873 ř. z., daný dne 23. května 1873, zavedl nový řád soudu trestního. Zakotvil zásady jako jsou ústnost a veřejnost řízení, zásadu obžalovací nebo volné hodnocení důkazů. V podstatě znamenal návrat k trestnímu řádu z roku 1850.

První kapitola trestního řádu se věnovala obecným ustanovením, v jejichž rámci byly zakotveny některé základní zásady trestního řízení. Jednalo se např. o tyto zásady:

- nulla poena sine lege – V překladu: „žádný trest bez zákona“, jedná se o právní princip, který říká, že nelze někoho za něco trestat, pokud daný skutek není zakázán zákonem.
- obžalovací zásada – Procesní zásada, podle které platí, že obviněného je možné stíhat před soudem jen na základě obžaloby.
- vyhledávací zásada – Opět se jedná o procesní zásadu, která umožňuje soudu vyhledávat a zajišťovat skutečnosti právně významné i bez návrhu stran.

Další kapitola se zabývala soustavou trestních soudů, jejich složením a příslušností. Okresním soudu náleželo řízení o přestupcích, kde rozhodovali jako samosoudci. Dále byly nápomocny v přípravném vyhledávání a vyšetřování pro zločiny a přečiny. Sborové soudy první instance rozhodovaly o všech zločinech a přečinech, které nenáležely porotním soudům. Dále fungovaly jako odvolávací soudy proti rozhodnutím okresních soudů o přestupcích. Jako soudy nalézací a odvolací se usnášely ve sborech čtyř soudců. Třetím typem soudů byly porotní

soudy, které rozhodovaly o zločinech a přečinech, které jim přikázal uvozovací zákon k trestnímu řádu. Dalšími byly sborové soudy druhé instance. Ty rozhodovaly o stížnostech na usnesení poradní komory sborového soudu první instance, o námitkách proti obžalobě, o odvoláních a v neposlední řadě dohlížely na činnost trestních soudů v jejich obvodu a rozhodovaly o stížnostech na tyto soudy. Usnášely se ve sborech pěti soudců. Posledním v soustavě trestních soudů byl nejvyšší soud jako soud zrušovací, který rozhodoval o zmatečných stížnostech, a to ve sboru sedmi soudců.¹³

Trestní řád se zabýval i obviněními a jejich obranou. Za obviněného byl považován ten, proti komu byla podána žaloba státním zastupitelstvím, nebo ten, koho se týkalo předběžné vyšetřování. Obžalovaným byla osoba, proti které bylo nařízeno hlavní jednání. Obviněný měl právo si zvolit advokáta ze seznamu registrovaných advokátů. Nezletilým osobám mohl být obhájce zřízen otcem, poručníkem a opatrovníkem, a to i proti vůli nezletilého. Soud již při doručení žaloby musel obviněného poučit o tomto právu. Pro hlavní jednání před porotním soudem byl obviněnému automaticky ustanoven obhájce z úřední povinnosti, pokud si ho nevybral sám. Nemajetný obviněný mohl požádat soud o ustanovení tzv. zástupce chudých.¹⁴

1.3.2. Vývoj po roce 1918

Ústava Československé republiky vyhlášena pod č. 121/1920 Sb. zakotvila ve čtvrté hlavě, věnované soudcovské moci, důležité principy demokratického právního státu a pokrokové zásady trestního řízení. Mezi tyto zásady patří např.:

- zásada nezávislosti soudní moci – Soudní moc není ze své činnosti odpovědna žádné jiné moci, ať již zákonodárné nebo výkonné.
- zásada zákonného soudce – Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudci stanoví zákon.

¹³ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. s. 36 – 38. ISBN 978-80-7418-139-9.

¹⁴ Zákon č. 119/1873 ř. z., řád soudu trestního. [online].[cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyg4zv6mjrhwta>

- zásada ústnost řízení – Tato zásada spočívá v tom, že jako podklad rozhodnutí lze použít jen to, co bylo při jednání u soudu ústně předneseno.
- zásada veřejnosti řízení – Trestní věci se před soudem projednávají veřejně, nejen tedy za přítomnosti účastníků trestního řízení, ale i za přítomnosti dalších osob na řízení nezainteresovaných. Veřejnost však může být vyloučena rozhodnutím soudu na základě v zákonem popsanych případech.¹⁵

V soudní soustavě vznikly za první republiky některé nové soudy. U stávajících soudů došlo ke změně názvu. Nejvyšší a zrušovací soud ve Vídni byl nahrazen Nejvyšším soudem v Brně. Působili u něj dva prezidenti, sedm senátních prezidentů a čtyřicet radů. V roce 1930 došlo ke zvýšení počtů senátních prezidentů na devět a čtyřicet osm radů. Významný krok nastal v roce 1928, kdy došlo ke sjednocení struktury soudnictví v českých zemích, na Slovensku a Podkarpatské Rusi, a to na základě zákona č. 201/1928 Sb., o úpravě některých organizačních otázek v oboru soudnictví. Základní jednotkou byly ustanoveny okresní soudy, u kterých stále působili samosoudci. Sborové soudy první instance se začaly nazývat krajské soudy. Sborovými soudy druhé instance se staly vrchní soudy.¹⁶

V době první republiky došlo ke vzniku několika specializovaných trestních soudů. Na základě zákona č. 51/1923 Sb., o státním soudu, vznikl Státní soud. Ten konal řízení podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky. Působil v sídle Nejvyššího soudu v Brně a skládal se z předsedy, náměstka, potřebného počtu soudců z povolání a přísedících. V roce 1935 došlo k přesunu jeho působnosti na vrchní soudy a tím Státní soud zanikl.¹⁷

Dalším specializovaným soudem se staly soudy mládeže, které byly zřízeny na základě zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Nebyly

¹⁵ Zákon č. 121/1920 Sb., ústavní listina Československé republiky. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsjgewta>

¹⁶ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. s. 43 – 44. ISBN 978-80-7418-139-9.

¹⁷ Zákon č. 51/1923 Sb., o státním soudě. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyv6njrfzuzymznga>

organizačně samostatné, soudci mládeže působili u okresních soudů a u krajských soudů rozhodovaly senáty mládeže. Senáty se skládaly ze dvou soudců z povolání a z jednoho přisedícího. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží představoval speciální právní úpravu, která se týkala trestných činů mladistvých (tzv. provinění). Pokud tedy nestanovil odchylky, použila se obecná ustanovení trestního řádu. Řízení nad mladistvými mělo být co nejrychlejší, nejjednodušší a především zajišťovat výchovný účel.¹⁸

Z monarchie převzala Československá republika porotní soudy. Složení porotních soudů a sídla u krajských soudů se nezměnila. Ke změně nedošlo ani v rozhodování, kde o vině rozhodovali porotci a o trestu rozhodovali soudci. Porotní soudy rozhodovaly o těžkých kriminálních trestných činech a politických trestných činech.¹⁹

Spolu se soudní soustavou převzalo Československou i soustavu úřadů státního zastupitelství. Ke změnám došlo v rámci územní příslušnosti, některých názvů a vnitřní působnosti státního zastupitelství. V monarchii se užívala i označení státní návladní a vrchní státní návladní, která se v roce 1919 přestala používat. Přednostové vrchních státních zastupitelství byli přejmenováni na vrchní prokurátory a přednostové státních zastupitelství na prokurátory. U nejvyššího soudu v Brně působil generální prokurátor s potřebným počtem zástupců, tzv. generálních advokátů. Ti byli od roku 1929 přejmenováni na náměstky generálního prokurátora nebo státní zástupce. Generální prokurátor nepatřil do soustavy státního zastupitelství.²⁰

¹⁸ Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/5202/1/2/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi>

¹⁹ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. s. 44 – 45. ISBN 978-80-7418-139-9.

²⁰ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. s. 45. ISBN 978-80-7418-139-9.

2. Trestní právo v letech tzv. Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava

Druhá republika se vztahuje k politickému uspořádání Československa v období mezi 1. říjnem 1938 a 14. březnem 1939, tedy od doby mnichovské dohody až po německou okupaci Čech a Moravy. Trvala pouze sto šedesát šest dní a během své existence došlo k faktické federalizaci země vytvořením autonomních zemí, tedy Slovenské země a Karpatské Ukrajiny, s vlastními vládami. Druhá republika byla výrazně menší než její předchůdkyně, což bylo ovlivněno mnichovskou dohodou a první vídeňskou arbitráží. Oproti první republice měla i výrazně nedemokratický charakter a uplatňovala omezení ve svobodách svých občanů. Od 23. listopadu 1938 měl stát oficiální název Česko – Slovenská republika.

Mnichovská smlouva, podepsaná v noci z 29. na 30. září 1938 Německem, Itálií, Francií a Velkou Británií bez účasti Československa, představuje klíčový moment, který způsobil rozpad evropské, ba i světové, bezpečnosti. Toto dohodnutí, které vedlo k druhé světové válce, fakticky znamenalo konec suverenity Československa. Podepsáním smlouvy došlo k porušení jak psaných mezinárodních dohod a paktů, tak i nepsaných, avšak obecně uznávaných zásad mezinárodního práva. Je důležité zdůraznit, že Československo nebylo aktivním účastníkem této mezinárodní dohody, ale pouze objektem jednání, jehož výsledek mu byl vnucen za hrozby použití síly. Přijetí této dohody Československem znamenalo i porušení vlastní ústavy, která vázala změnu hranic republiky na souhlas Národního shromáždění – avšak v tomto případě nebylo ani shromáždění svoláno.²¹

Tato smlouva byla od samého začátku neplatná. Československý stát se neúčastnil jednání a dohodnuté ujednání bylo zjevně vytvořeno na jeho úkor. Mnichovská dohoda a příslušný dodatek sloužily rovněž jako základ pro odstoupení území Polsku a Maďarsku.²²

²¹ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A., Mezníky českých právních dějin, 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 145. ISBN 978-80-7380-251-6.

²² VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 102 – 103. ISBN 978-80-7380-908-9.

Období druhé republiky představuje faktický stav, který vznikl v důsledku odtržení československých pohraničních oblastí a jejich připojení k Německu, Polsku a Maďarsku. Na zbývajícím území bylo fungování ústavního systému omezeno a nakonec znemožněno. V listopadu roku 1938 byly schváleny ústavní zákony o autonomii Slovenské krajiny a Podkarpatské Rusi, čímž se republika stala Česko – Slovenskou republikou. Dne 30. listopadu byl zvolen prezidentem republiky dr. Emily Hácha, který nahradil Edvarda Beneše, jenž odstoupil 5. října téhož roku.²³

Byl to Hitler, kdo rozhodl, že Československá republika nemá právo existovat jako nezávislý subjekt. Dne 14. března 1939 požádal slovenské zástupce, aby formálně vyhlásili nezávislý slovenský stát přímo ovlivňovaný Německem. Dne 15. března prohlásil Emil Hácha, prezident Česko – Slovenské republiky, že vkládá osud českého národa a země do rukou vůdce Německé říše. Dne 16. března 1939 byl dekretem zřízen Protektorát Čechy a Morava. Československý stát fakticky přestal existovat. Protektorát se stal součástí Německé říše, ale z důvodů mezinárodních a propagandistických mu byla udělena jistá míra autonomie. Hitler jmenoval Konstantina von Neuratha říšským protektorem, tedy nejvyšším zástupcem Německé říše v Protektorátu a osobním zástupcem Hitlera. Protektor byl oprávněn vydávat speciální zákony pro Protektorát a dohlížet na rozhodnutí místních orgánů.²⁴

Po okupaci na území Protektorátu existovaly tři skupiny obyvatelstva s rozdílným právním postavením. První skupinu tvořily plnoprávní němečtí říšští občané. Těmi byly na základě nařízení z 20. dubna 1939 všichni dřívější českoslovenští občané německé národnosti. Podmínkou udělení takového občanství bylo, aby žadatel měl dne 10. října 1938 domovské právo v některé obci v Protektorátu nebo v pohraničí. Podléhali pouze říšským orgánům a měly různé výhody. Druhou skupinou bylo české obyvatelstvo, pro které byla vytvořena instituce protektorátní příslušnosti. Jednalo se o zhruba osm milionů Čechů,

²³ JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A., *Mezníky českých právních dějin*, 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 145. ISBN 978-80-7380-251-6

²⁴ KUKLÍK, J., *Czech law in historical contexts*. Prague: Charles University. 2015. s. 111 – 117. ISBN 978-80-246-2860-8.

kteří se tím stali nerovnoprávními občany. Na území Říše byli cizinci. Do této skupiny patřily osoby, které měli dne 16. března 1939 bydliště nebo domovské právo v některé obci na území Protektorátu, anebo měli bydliště v pohraničí po anexi. Další podmínkou bylo to, že si zachovali československé státní občanství. Dále se jednalo o osoby, které měli 16. března 1939 bydliště na Slovensku nebo Zakarpatské Ukrajině a nemohli získat občanství v oblastech okupovaných Maďarskem nebo Slovenským státě. Poslední skupinou byla část obyvatelstva, na kterou se vztahovaly rasové předpisy a byla zcela zbavena právní ochrany.²⁵

2.1. Základní vymezení fungování práva

Na území Protektorátu platily dva právní řády, a to autonomní právní řád a říšský právní řád. U autonomního práva zůstaly v platnosti předpisy československého práva. Jejich působnost se však podstatně snížila.

Právo vydávat právní předpisy bylo omezeno, již zmíněným, Hitlerovým výnosem ze 16. března 1939. V ustanovení článku 11 si Říše vyhradila kontrolu nad vydáváním protektorátních právních norem. Zároveň říšské orgány mohly kdykoliv vydávat právní předpisy s platností i pro území Protektorátu.²⁶

Právní předpisy týkající se trestního práva byly během celé existence Protektorátu průběžně měněny a doplňovány prostřednictvím vládních opatření, která vycházela z prodloužení platnosti zákona č. 330/1938 Sb., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky. Samotný proces tvorby práva byl podřízen kontrole ze strany říšského Protektora, a vláda byla povinna předkládat návrhy nových vládních nařízení k jeho posouzení. Některé předpisy byly vydávány ministerstvy. Nová legislativní opatření byla zveřejňována ve Sbírce

²⁵ VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. s. 60. ISBN 80-210-4056-4.

²⁶ BIANCHI, L., Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu, 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973. s. 453.

zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava, což umožnilo udržení spojitosti s předchozí Sbírkou zákonů a nařízení Československa.²⁷

Nejen německé právo, ale i nacistická ideologie se šířila po celém území Protektorátu. Vztah mezi německým a protektorátním právem byl upraven principem, který byl vyjádřen ve výnosu o zřízení Protektorátu jako „Reichsrecht bricht Landrecht“, z něž vyplývalo, že z protektorátního práva bylo zachováno pouze to, co nerozporovalo právu říšskému. Tedy v případě neshody mezi právními normami, platily normy říšské.²⁸

Tím se autonomní protektorátní právo stalo právem sekundárním. V podstatě se stalo součástí práva německého. K dalším komplikacím docházelo zaváděním říšských právních norem, kterými docházelo k derogaci autonomních právních předpisů, což často vedlo k neplatnosti druhotných norem.²⁹

Zákonodárným orgánem autonomních předpisů byla vláda, která byla pověřena na základě zákona č. 330/1938 Sb., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů Česko - Slovenské republiky. Říšský protektor však v září roku 1939 získal kontrolu nad zákonodárnou činností vlády. Vláda byla povinna předkládat své návrhy k předběžnému vyjádření, to samé platilo i pro předpisy vydávané ministerstvy. Navíc mohl sám říšský protektor iniciovat vydání vládního nařízení.³⁰

Od 1. ledna 1941 mohla vláda vydávat protektorátní předpisy pouze na základě zmocnění říšského protektora. Ten oplýval právem absolutního veta,

²⁷ BURSOVÁ, K., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. Brno, 2011. [online]. [cit. 3. 3. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zgejf/DIPLOMOVA_PRACE.pdf

²⁸ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 423 – 425. ISBN 978-80-7380-257-8.

²⁹ BIANCHI, L., Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu, 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973. s. 453.

³⁰ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 425. ISBN 978-80-7380-257-8.

a to proti aktům zákonodárným i soudcovským. Zároveň mohl sám vydávat předpisy o síle zákona, a to bez jakékoliv součinnosti s vládou.³¹

2.2. Autonomní trestní právo

Jak je již výše popsáno, fungování právního systému bylo v období Protektorátu Čechy a Morava velmi složité. Jednalo se o velmi unikátní a komplikovanou situaci, kdy na našem území platily dva právní řády. Značný rozdíl je i oproti fungování práva během První republiky, kdy taktéž platily dva právní řády. Ty totiž byly rozděleny na principu teritoriality. Kdežto během Protektorátu bylo říšské právo nadřazeno tomu autonomnímu, což ovšem znamenalo, že protektorátní právo bylo pouze v takové podobě, v jaké mu to bylo umožněno právem německým.

Trestní normy autonomního práva byly z velké části závislé na právu říšském. Prezident a vláda měly oprávnění vydávat právní normy, jejichž platnost byla na území Protektorátu, na základě zmocnění říšského protektora ze dne 1. ledna 1941. Jestliže však existoval společný zájem, mohl říšský protektor svým zásahem v podobě dekretu, pozměňovat protektorátní právo. Tato pravomoc byla ustanovena v nařízení o zákonodárství z Protektorátu Čechy a Morava vydané dne 7. června 1939. Dále mohl říšský protektor vydávat předpisy v jakékoliv oblasti s platností zákona. A to však pouze v případě, kdy hrozilo nebezpečí z prodlení, kdy by nestihl reagovat autonomní zákonodárný orgán. Problém byl ve skutečnosti, že o tom, kdy hrozilo nebezpečí z prodlení rozhodoval sám říšský protektor.³²

2.2.1. Autonomní trestní právo hmotné

Vládní nařízení č. 142/1941 Sb., ze dne 10. října 1940

První autonomní právní předpis z oblasti trestního práva, na který se zaměřím, je vládní nařízení z 10. října 1940 publikované pod č. 142/1941 Sb.. To pojednává o ochraně ústavních činitelů.

³¹ BIANCHI, L., *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu*, 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973. str. 451

³² MALÝ, K., a kolektiv., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 4. vyd. Praha: Leges, 2010. s. 459 – 460. ISBN 978-80-87212-39-4.

Toto vládní nařízení ustanovovalo, jak se trestají zákeřnické útoky proti autonomní správě a proti členům protektorátní vlády. Projevoval se zde vliv říšského práva, neboť je zde značná podobnost s § 2 zákona proti zákeřnickým útokům na stát a stranu, na ochranu uniforem strany ze dne 20. prosince 1934. Působnost tohoto zákona byla později rozšířena i na území Protektorátu i pro osoby bez německé státní příslušnosti.³³

Toto vládní nařízení mělo pouze dva paragrafy, kdy jeden je věnován pouze nabytí účinnosti. Bylo ustanoveno, že kdo učiní o autonomní správě, členech protektorátní vlády, o jejich příkazech nebo o zařízeních jimi vytvořených veřejné, nenávistné či štvavé výroky s účelem, aby podryl důvěru národa v uvedené představitele, bude potrestán odnětím svobody až do výše pěti let. Takový čin byl klasifikován jako přečin.³⁴

Pokud někdo takový výrok pronesl neveřejně a tušil nebo mohl tušit, že se jeho výrok dostane na veřejnost, byl trestán stejně, jako kdyby přečin spáchal veřejně. Trestání tohoto přečinu bylo možné pouze na základě nařízení ministerstva spravedlnosti.³⁵

Vládní nařízení č. 62/1941 Sb., ze dne 19. prosince 1940

Tendenci, která spočívala ve stíhání i nedbalostních trestných činů a nejrůznějších opomenutích, která byla prosazena v říšském právu, převzalo i právo autonomní. Recepce předpisů německého trestního práva hmotného zavedla do protektorátního práva některé nové skutkové podstaty, čímž byla vyplněna určitá mezera, která v této oblasti existovala. Jedním z těchto předpisů bylo vládní

³³ BURSOVÁ, K., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. Brno, 2011. [online]. [cit. 3. 3. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zgejf/DIPLOMOVA_PRACE.pdf

³⁴ Nařízení č. 142/1941 S., ze dne 10. října 1940. [online]. [cit. 4. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/opispdf/1941/043-1941.pdf>

³⁵ SCHELLE, K., HORÁKOVÁ, M., SALÁK, P., TAUCHEN, J., Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy). 1. vyd. Brno: The European Society for History of Law, 2010. s. 109. ISBN 978-80-904522-0-6.

nařízení z 19. prosince 1940 č. 62/1941 Sb., k odvrácení požárů zaviněných nedbalostí.³⁶

Toto vládní nařízení mělo celkem osm paragrafů. První z nich se zabýval obecným ohrožením požárem způsobeným z nedbalosti. Ten kdo z nedbalosti způsobil požár na cizím majetku nebo vystavil jiné lidi v nebezpečí smrti, těžkého poškození těla nebo zdraví anebo cizí majetek v nebezpečí velkého rozsahu, dopustil se přečinu a jeho trestem bylo vězení nebo tuhé vězení po dobu jednoho měsíce až maximálně jednoho roku. Pakliže měl požár z nedbalosti za následek těžké poškození těla nebo zdraví, byl viník potrestán tuhým vězením na alespoň šest měsíců. Horní hranice sazby v takovém případě byla dva roky. V situaci, kdy došlo ke smrti člověka byla maximální sazba navýšena o další jeden rok.³⁷

Druhý paragraf je věnován účinné lítosti. Tudiž pokud viník uhasil oheň dobrovolně a dříve, než z něho stihl vzejít některý z výše uvedených následků, nebyl potrestán.³⁸

V následujících paragrafech byly rozebírány přečiny a přestupky jako ohrožení lesů požárem způsobeným z nedbalosti či nedbání předpisů k odvrácení požárů. Sankce za přečin ohrožení lesů požárem způsobeným z nedbalosti bylo vězení nebo tuhé vězení na osm dnů až tři měsíce a peněžitý trest od 100 Protektorátních korun do 100. 000 Protektorátních korun. Nedbání předpisů k odvrácení požáru bylo klasifikováno jako přestupek se sankcí vězením od tří dnů do šesti týdnů nebo peněžitým trestem s minimální sazbou 10 Protektorátních korun a maximální 1. 500 Protektorátních korun.³⁹

³⁶ SALÁK,P., TAUCHEN, J., Československé trestní právo v proměnách věků. Masarykova univerzita: Brno. 2009. s. 105. ISBN 978-80-210-5086-0.

³⁷ Nařízení č. 62/1941 Sb., ze dne 19. prosince 1940. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9178/1/2/vladni-narizeni-c-62-1941-sb-o-odvraceni-pozaru-zavinenych-nedbalosti>

³⁸ Nařízení č. 62/1941 Sb., ze dne 19. prosince 1940. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9178/1/2/vladni-narizeni-c-62-1941-sb-o-odvraceni-pozaru-zavinenych-nedbalosti>

³⁹ Nařízení č. 62/1941 Sb., ze dne 19. prosince 1940. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9178/1/2/vladni-narizeni-c-62-1941-sb-o-odvraceni-pozaru-zavinenych-nedbalosti>

Vládní nařízení č. 1/1942 Sb., ze dne 2. ledna 1942

Dalším vybraným autonomním trestněprávním předpisem je vládní nařízení č. 1/1942 Sb., o trestněprávní ochraně sbírky zimních předmětů pro frontu. Opět se jednalo o předpis, který obsahoval pouze dva paragrafy, kdy druhý z nich byl zaměřen pouze na nabytí účinnosti.

Vládní nařízení se věnovalo situaci, když se někdo obohatil z předmětů, které byly u českého obyvatelstva sbírkou zimních předmětů pro německé vojíny na frontě sebrány, nebo odejmul jejich užití, byl potrestán smrtí pro zločin.⁴⁰

Vládní nařízení č. 351/1942 Sb., ze dne 8. října 1942

Stejně jako byly chráněny sbírky zimních předmětů českého obyvatelstva pro německé vojáky, tak byla pod zvýšenou trestněprávní ochranou i sbírka starého šatstva a tkanin všeho druhu prováděna na základě výzvy protektorátní vlády.⁴¹

Stejně jako u vládního nařízení č. 1/1942 Sb., se jednalo o předpis pouze se dvěma paragrafy. Kdy poslední paragraf ustanovuje čistě účinnost nařízení. Jednalo se o stejný princip jako u nařízení o trestněprávní ochraně sbírky zimních předmětů pro frontu. Ten, kdo se obohatil z předmětů, které byly součástí sbírky starého šatstva a tkanin, byl potrestán těžkým žalářem od pěti do dvaceti let. Dalšími sankcemi pak byl doživotní těžký žalář či trest smrtí. Skutek byl klasifikován jako zločin.⁴²

⁴⁰ Nařízení č. 1/1942 Sb., ze dne 2. ledna 1942. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9845/0/2/vladni-narizeni-c-1-1942-sb-o-trestnepravni-ochrane-sbirky-zimnich-predmetu-pro-frontu/vladni-narizeni-c-1-1942-sb-o-trestnepravni-ochrane-sbirky-zimnich-predmetu-pro-frontu>

⁴¹ SALÁK,P., TAUCHEN, J., Československé trestní právo v proměnách věků. Masarykova univerzita: Brno. 2009. s. 106. ISBN 978-80-210-5086-0.

⁴² Nařízení č. 351/1942 Sb., ze dne 8. října 1942. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/opispdf/1942.html>

2.2.2. Autonomní trestní právo procesní

Organizace autonomního soudnictví prošla lehkými změnami od uspořádání z období První republiky. Změny se týkaly především některých obvodů, zejména kvůli odtržení sudetoněmeckých území. Došlo však i k zastavení soudů pracovních.⁴³

Odrtržení sudetoněmeckých území a jejich následné připojení k Německé říši v roce 1938 se dotklo i organizace soudní moci v Protektorátu. V roce 1940 byly provedeny změny v organizaci některých krajských soudů v obvodu vrchního soudu v Brně. O rok později byly výrazným způsobem změněny hranice obvodů krajských a okresních soudů, přičemž dva krajské soudy, konkrétně v Klatovech a Jičíně, byly zrušeny.⁴⁴

Dle německého vzoru byla pozastavena činnost protektorátních porotních a kmetských soudů. V případě, kdy šlo o činy, za které zákon stanovoval trest smrti nebo doživotní výkon trestu na svobodě, konalo se hlavní přelíčení namísto porotních soudů před čtyřmi soudci. Tento průběh řízení se aplikoval i za čin, který obviněný spáchal před dovršením dvacátého roku života. V ostatních případech se postupovalo dle hlavy XVIII. trestního řádu č. 119/1873 ř. z.. Dále například trestněprávní jednání dle zákona č. 124/1924 Sb., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech krivého obvinění, utrhaní a urážek na cti, ve znění zákona č. 108/1933 Sb., o ochraně na cti bylo stíháno jen třemi soudci bez účasti kmetů. Seznamy porotců a kmetů se již od roku 1941 nesestavovaly.⁴⁵

Tyto změny byly provedeny na základě vládního nařízení č. 396/1940 Sb., jímž se mění a doplňují trestní řád a předpisy o složení trestních soudů.

⁴³ ORSZULIKOVÁ, N., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. Brno, 2013. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y723s/diplomova_prace.pdf#page=29&zoom=100,129,696

⁴⁴ SALÁK, P., TAUCHEN, J., Československé trestní právo v proměnách věků. Masarykova univerzita: Brno. 2009. s. 104. ISBN 978-80-210-5086-0.

⁴⁵ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. s. 55 – 56. ISBN 978-80-7418-139-9.

Kromě již zmíněných zastavení seznamů porotců a kmetů či změny v řízení ohledně zákona č. 124/1924 Sb., se zde nacházelo několik dalších změn.

Trestní řád se doplnil o § 34 a), kde byly ustanoveny podmínky pro upuštění od stíhání veřejnou žalobou. Jednalo se o případy, kdy byl obviněný pro stejný čin vydán vládě či byl vypovězen z Velkoněmecké říše. Dalším doplněním bylo vložení § 363 a). Jednalo se o ustanovení, které se opět dotýkalo stíhání veřejnou žalobou. V případě, kdy bylo upuštěno od takového stíhání podle § 34 a) a obviněný se vrátil zpět na území Protektorátu a současně nepominula trestnost činu promlčením, mohlo se na návrh veřejného žalobce řízení obnovit nebo v něm pokračovat.⁴⁶

2.3. Německé trestní právo v Protektorátu

Nacistické právo odporovalo všeobecně uznávaným a užívaným zásadám práva. Porušovalo zásady, které jsou stavebním pilířem všech právních řádů. Porušovalo lidská práva a svobody, chybělo i respektování rovnosti jednotlivce před zákonem.

Nacisté se snažili upřednostnit myšlenku národního společenství na úkor individualismu. Mezi základní snahy nacionálního socialismu se řadí myšlenka, aby v právním řádu byla práva jednotlivce odvozována od potřeb národa. Do té doby to bylo právě naopak. Právo bylo odvozováno od potřeb jednotlivce.

V čele nacistického národa stál Vůdce, který byl pramenem veškerého práva. Jeho moc byla neomezená. Faktorem, který měl zabránit tomu, aby se takové fungování převrátilo v tyranii měla být skutečnost, že Vůdce je stejné krve jako zbytek národa. To mělo znamenat, že měl i stejné smýšlení. Vůdce byl zároveň nositelem soudní moci. Soudy byly oprávněny rozhodovat tehdy, kdy na ně Vůdce

⁴⁶ Nařízení č. 396/1940 Sb., ze dne 29 srpna 1940. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-asp/?Id=8980&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

tuto pravomoc přenesl. Následně se pak soudci měli při rozhodování rozhodovat dle vůle Vůdce a nacionálně socialistické ideologie.⁴⁷

Úprava trestního práva v Protektorátu Čechy a Morava byla provedena na základě nařízeních vydaných říšskými ministry spravedlnosti a vnitra. Jednalo se o nařízení ze 14. dubna 1939 RGB1. I., s. 752, o německém soudnictví a nařízení RGB1. I., s. 754, o výkonu trestního soudnictví. Jejich obsahem byl především způsob dělení práva na říšské a protektorátní. Tím se určovalo, podle jakého práva bylo jednání posuzováno.⁴⁸

Nařízení o výkonu trestního soudnictví vymezilo, jaká část říšského práva byla platná, když došlo ke spáchání trestného činu říšským občanem v Protektorátu. Určoval i podle jakých procesních norem bude soudní moc rozhodovat. Upravoval i trestné činy spáchané protektorátními příslušníky, na něž se aplikovalo německé právo trestní. Důležité bylo vymezení pravomocí obou soustav soudů, tedy říšských i protektorátních.⁴⁹

Nařízení o německém soudnictví zřizovalo německé soudy povolane k výkonu trestní pravomoci na území Protektorátu. Zároveň určoval jejich organizaci a správu.⁵⁰

2.3.1. Říšské soudnictví

Působení říšskoněmeckých soudů na území Protektorátu mělo základ již ve Výnosu z 16. března 1939, ve kterém zaznělo, že obyvatelé Protektorátu, jenž jsou příslušníky německého národa, se stávají německými státními příslušníky

⁴⁷ ORSZULIKOVÁ, N., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. Brno, 2013. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y723s/diplomova_prace.pdf#page=29&zoom=100,129,696

⁴⁸ BURSOVÁ, K., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. Brno, 2011. [online]. [cit. 3. 3. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zgejf/DIPLOMOVA_PRACE.pdf

⁴⁹ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. s. 47. ISBN 978-80-7418-139-9.

⁵⁰ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. s. 48. ISBN 978-80-7418-139-9.

a podléhají německé soudní pravomoci. Tato zásada byla následně provedena nařízením říšského ministra spravedlnosti ze 14. dubna 1939.⁵¹

Na území Protektorátu bylo zřízeno nejprve dvanáct, od roku 1941 již čtrnáct německých úředních soudů s věcnou kompetencí našich okresních soudů. Jejich územní působnost však přesahovala na úroveň krajských soudů. Dále došlo ke zřízení dvou zemských soudů s věcnou působností našich krajských soudů, ovšem s územní působností vrchních soudů. Jeden se nacházel v Praze a druhý v Brně. Vrchní zemský soud, který byl zřízen v Praze, měl věcnou působnost vrchních soudů. Jeho územní působnost byla pro celý Protektorát.⁵²

Na území Protektorátu došlo ještě ke vzniku dalších pěti zvláštních soudů, které byly zřízeny u vrchních zemských soudů. Do jejich osnovy patřilo především stíhání činností proti okupační moci, jejímu vojenskému zřízení, politickým organizacím a jejich členech. U zvláštních soudů se nekonalo předběžné vyšetřování a rozsudek byl vykonán okamžitě. To znamenalo, že nebyly dostupné žádné opravné prostředky proti rozhodnutí.⁵³

Německé soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava vykonávaly dále Říšský soud v Lipsku a Lidový soudní dvůr v Berlíně. Říšský soud v Lipsku byl příslušný hlavně pro rozhodování o velezradě a byl zřízen již v roce 1934. Lidový soudní dvůr vznikl ve stejném roce. Byl obsazen zástupci NSDAP a SA, garantoval rychlá a zájmu státu vyhovující soudní řízení. Do jeho kompetence spadala velezrada a zemězrada. Pokud byl obžalovaný uznán vinným, znamenalo to trest smrti.⁵⁴

⁵¹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 356. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁵² VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. s. 60 – 61. ISBN 80-210-4056-4.

⁵³ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 357. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁵⁴ VLČEK, L., Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů Sv. 18/1, (2011), str. 144 – 167. [online]. [cit. 8. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no18/144-167.pdf>

Mimořádné soudy byly jedním z prostředků, prostřednictvím kterých okupanti legální cestou potlačovali své politické odpůrce. V Německé říši byly zřízeny bezprostředně po uchopení se moci nacisty v roce 1933. Jejich kompetence se neustále rozšiřovaly, a to i na politické trestné činy.

Mimořádné soudy byly v Protektorátu zřízeny na základě nařízení velitele německé armády ze dne 15. března 1939. Při řízení se uplatňovala ustanovení říšského nařízení z roku 1933 o mimořádných soudech (RGB1. I., S. 136). Před mimořádným soudem mohly být žalovány všechny trestné činy, pokud byl státní zástupce přesvědčen, že je odsouzení činu zvláštním soudem nutné ze zvláštních důvodů nebo pokud k tomu dostal rozkaz vrchního velitele některé armádní skupiny. Mimořádné soudy nebyly zpočátku zřízeny a jejich působnost byla přenesena na trestní komoru německého zemského soudu v Praze a Brně. Změna nastala v únoru 1940, kdy došlo ke zřízení mimořádného soudu v Praze.⁵⁵

Rozdíl ve složení německých úředních soudů v Protektorátu a Říši spočíval v tom, že v Protektorátu nepůsobily při německých úředních soudech kmetské soudy. Tím tedy došlo k vyřazení laického prvku z rozhodování.

U každého německého soudu bylo zřízeno také německé státní zastupitelství. Německé soudy nalézaly právo ve jménu německého národa. Justiční úřady byly spravovány dle říšskoněmeckých všeobecně platných právních předpisů, především se jednalo o zákon o organizaci soudů.

V období tzv. heydrichiády byly vytvářeny stanné soudy. Základní právní normou bylo nařízení o civilním výjimečném stavu z 27. září 1942. Podle stanného práva byly souzeny činy proti veřejnému pořádku a bezpečnosti, činy hospodářské či nedovolené přechovávání zbraní, munice a traskavin. Členy těchto soudů dosazoval sám říšský protektor. Nebyla vyžadována žádná speciální kvalifikace soudců a nebyl určen ani počet členů senátu. Řízení bylo tajné a jeho průběh nebyl

⁵⁵ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. ISBN 978-80-7418-139-9. str. 49 – 50.

nikterak předepsán. Záleželo pouze na vůli a kvalitě vybraných soudců. Obžalovaný nedisponoval právem na obhájce a vydaný rozsudek byl konečný a musel být okamžitě vykonán. Celkově u stanných soudů bylo vyneseno cca. pět tisíc trestů smrti. Trest smrti byl jediný trest, který mohl tento soud ukládat.⁵⁶

⁵⁶ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 356. ISBN 978-80-7380-257-8.

3. Vývoj trestního práva po 2. sv. v. a v 50. letech 20. století

3.1. Situace po 2. světové válce

Zde je pro navázání důležité osvětlit prozatímní státní zřízení ČSR, které fungovalo během 2. světové války. Prozatímní státní zřízení bylo uspořádáno z prezidenta, státní rady a vlády. Prezident dr. Beneš abdikoval v říjnu 1938 a opustil republiku. V červnu 1940 prohlásil za bezprávné a neexistující vše, k čemu došlo od září 1938. Důvodem byla skutečnost, že k tomu docházelo pod nátlakem.

Následně fakticky převzal moc ústavního činitele, kterou zakládal na své volbě z prosince 1935 a ústavní listiny z roku 1920. Ve funkci hlavy státu tedy zůstal i po roce 1942, tedy po uplynutí svého sedmiletého volebního období. Svůj postoj opíral o § 58 odst. 5 ústavní listiny.⁵⁷ Znění paragrafu: „Dřívější president zůstává ve své funkci, pokud nebyl zvolen president nový.“⁵⁸

Státní rada sloužila jako poradní orgán prezidenta republiky a kontrolní orgán v rámci prozatímního zřízení ČSR. Jednalo se o orgán s nejméně významnými kompetencemi, i když její právní statut byl postupně rozšiřován.

První exilová vláda byla prezidentem Benešem jmenována v červenci roku 1940. Zákonodárná moc však byla přenesena na prezidenta. K přenesení zákonodárné moci došlo dekretem prezidenta republika č. 2/1940 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné z 15. října 1940. Prezidentské dekrety byly základem prozatímního státního zřízení. Fungování s dekrety nemělo žádnou oporu v ústavní listině z roku 1920, ale opíralo se o zásadu právní kontinuity, která byla oficiálně vyjádřena v dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku ze dne. 3. srpna 1944. Aby se právní akty, vydané prezidentem republiky staly po obnově suverenity

⁵⁷ KNOLL, V., SMRŽOVÁ, P., ZHORNÍKOVÁ, A., Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 138. ISBN 80-86473-11-2.

⁵⁸ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 29. ISBN 978-80-7380-908-9.

československého státu součástí jeho právního řádu, bylo nutné je publikovat ve sbírce zákonů a schválit je parlamentem. K ratihabici došlo 28. 10. 1945.⁵⁹

Dekrety prezidenta republiky byly vydávány v období od 21. července 1940 do 27. října 1945. V tomto časovém rozmezí bylo vydáno celkem sto dvacet šest dekretů obyčejných a sedmnáct dekretů ústavních. Z toho v prozatímním zřízení ČSR bylo vydáno celkem čtyřicet pět dekretů, z nichž jich bylo jedenáct ústavních. Zbývající dekrety byly vydány na osvobozeném území ČSR, a to od 2. dubna 1945. Dekrety byly přijaté jako obyčejné nebo ústavní zákony. Dekrety vydané v exilu se obsahově týkaly především ustanovení prozatímního zřízení, organizaci čsl. armády a zahraničního odboje. Dekrety, jež byly vydané až na osvobozeném území upravovaly obnovu společenského, hospodářského života nebo obnovu nejvyšších státních orgánů. Významným způsobem však řešily i odčinění křivd československým občanům a trestněprávní problematiku činnosti Němců v době obsazení.⁶⁰

Právo se dle ustanovení ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku formálně navrátilo do stavu před podepsání Mnichovské dohody, tedy do 30. září 1938. Stejně, jako u vzniku První Československé republiky, bylo i v tomto období důležité zachovat právní kontinuitu a fungující právní systém. V případě nepřijetí nebo neexistenci dekretů prezidenta republiky, by došlo k právní nejistotě a nepřehlednosti právního řádu. Nebylo by zřejmé, dle kterého práva postupovat a jak ho uplatňovat.

Na Slovensku byly jednotlivé právní předpisy z doby nesvobody zrušeny zejména článkem IV. nařízení Slovenské národní rady č. 53/1945 Zb.. Slovenská národní rada položila i právní základy retribuce, a to nařízením

⁵⁹ KUKLÍK, J., Czech law in historical contexts. Prague: Charles University. 2015. s. 136 – 138. ISBN 978-80-246-2860-8.

⁶⁰ KNOLL, V., SMRŽOVÁ, P., ZHORNÍKOVÁ, A., Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 139 – 140. ISBN 80-86473-11-2.

č. 33/1945 Zb., o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů.⁶¹

3.2.Retribuční období

Jedním z primárních úkolů bylo vypořádat se s osobami, které se dopustily zločinů na českém a slovenském národu, i lidmi, kteří kolaborovali s nacisty. Tedy potrestat válečné zločince, zrádce a kolaboranty.

Dne 1. února 1945 byl vydán dekret prezidenta republiky č. 6/1945 Úř. věst. čsl., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Dekret, jehož text se zásadně nelišil od pozdější právní úpravy, se však ještě nestal právním základem pro retribuci v českých zemích a na Slovensku. K vypracování finálního znění došlo až při realizaci Košického vládního programu. Zde byla retribuci věnována značná pozornost.⁶²

3.2.1.Košický vládní program

Košický vládní program byl schválen 5. dubna 1945. Základy byly však již dohodnuty během 2. světové války, přesněji v prosinci roku 1943. Finální podoba byla taktéž dotažena v Moskvě, a to dne 29. března 1945. Návrh Košického vládního programu připravila komunistická strana, která si tím zajistila důležité postavení.

Tento program ustanovil značné změny v československém politickém, sociálním a ekonomickém systému. Dekrety pak především symbolizovaly revoluční změny.⁶³

⁶¹ VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. s.42 – 43. ISBN 80-210-4056-4.

⁶² MAHDAL, M., Dekret o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Moderní dějiny. Publikováno 27. 1. 2011. Aktualizováno 16. 9. 2012. [online]. [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/dekret-o-potrestani-nacisticky-zlocincu-zradcu-a-jejich-pomahacu-a-o-mimoradnych-lidovych-soudech/>

⁶³ KUKLÍK, J., Czech law in historical contexts. Prague: Charles University. 2015. s. 137. ISBN 978-80-246-2860-8.

Košický vládní program se celkem dělil do šestnácti kapitol. Jejich obsah a formulace překračovaly meze ústavněprávní kontinuity. A to například tím, že uznal samostatnost slovenského národa, ústavněprávní postavení Slovenské národní rady a předpokládal vytvoření slovenských národních vojenských orgánů. Na jeho základě vznikl politický systém Národní fronty, ve které veškeré politické strany byly stranami vládními.⁶⁴

Základní kapitolou, která vedla k retribučnímu trestání byla devátá kapitola. V ní bylo uvedeno, že vláda pokládá za svůj úkol a mravní povinnost postihnout a vydat soudu a trestu všechny válečné provinilce, zrádce a vědomé pomocníky německých nebo maďarských utlačovatelů. Pokud se jednalo o německé nebo maďarské válečné provinilce, mělo dojít k jejich okamžitému zneškodnění, uvěznění a předání mimořádným lidovým soudům. Nebyly vyšetřovány pouze činy spáchané na národech Československa, ale i zločiny na jiných státech, především na Sovětském svazu. Ve spojení s národními výbory mělo dojít ke zřízení mimořádných lidových soudů. Pro zvláštní případy, které se týkaly známých a zvláště odpovědných provinilců, měl být zřízen Národní soud v českých zemích a na Slovensku. Bylo zde uvedeno, že pro trestní stíhání zrádců a kolaborantů budou sloužit jako podklady ustanovení dekretu prezidenta republiky o potrestání válečných zločinců.⁶⁵

3.2.2. Retribuční dekrety

Velký retribuční dekret

Pro oblast trestního práva byly nejdůležitější tzv. velký retribuční dekret a malý retribuční dekret, které platily pouze v českých zemích. Jak jsem již zmínil v kapitole situace po 2. světové válce, velkému retribučnímu dekretu předcházela dekret prezidenta republiky č. 6/1945 Úř. věst. čsl., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, jehož ustanovení se zásadně nelišila. K uplatnění tohoto dekretu, vydaného v exilovém zřízení, nikdy nedošlo. S některými změnami byl nahrazen dekretem

⁶⁴ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 139. ISBN 978-80-7380-908-9.

⁶⁵ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s.147 – 148. ISBN 978-80-7380-908-9.

č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, tedy velkým retribučním dekretem.

Na práci se podíleli členové Právní rady, úředníci ministerstva spravedlnosti a z Kanceláře prezidenta republiky. Ministerstvo vnitra bylo vedle toho bylo pověřeno shromažďováním důkazního materiálu a spolu s ministerstvem zahraničních věcí i přípravou československých válečných zločinců. Zásady potrestání válečných zločinců stanovila nová československá vláda na osvobozeném území dne 5. dubna 1945.⁶⁶

Skládal se ze dvou hlav a měl celkem třicet čtyři paragrafů. V první hlavě byly stanoveny trestné činy, které se dle tohoto právního předpisu budou trestat, a všeobecná ustanovení. Trestné činy byly rozděleny na zločiny proti státu, osobám, majetku a udavačství. Hlava druhá byla věnována mimořádným lidovým soudům. Upravovala složení a sídlo mimořádných soudů a řízení před nimi.⁶⁷

Stanovoval po dobu zvýšeného ohrožení republiky, která byla ustanovena v § 18 a platila od 21. května 1938, přísnější tresty pro uvedené trestné činy nebo zakotvil nové trestné činy. Příklad zvýšeného trestu je patrný hned v prvním paragrafu: „*Kdo se v době zvýšeného ohrožení republiky dopustil na území republiky nebo mimo ně některého z těchto trestných činů podle zákona na ochranu republiky ze dne 19. března, č. 50 Sb.: úkladů o republiku, trestá smrtí.*“⁶⁸ V ustanovení zákona na ochranu republiky se jednalo a sankci v podobě těžkého žaláře od pěti do dvaceti let.⁶⁹

⁶⁶ NĚMEČKOVÁ, D., a kol. Lidová spravedlnost: Mimořádné lidové soudy v letech 1945 – 1948. Praha: Auditorium. 2017. s. 134 – 135. ISBN 978-80-87284-68-1.

⁶⁷ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 156 – 166. ISBN 978-80-7380-908-9.

⁶⁸ Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/11714/0/2/dekret-c-16-1945-sbii-o-potrestani-nacistickyh-zlocincu-zradcu-a-jejich-pomahacu-a-o-mimoradnych-lidovych-soudech/dekret-c-16-1945-sbii-o-potrestani-nacistickyh-zlocincu-zradcu-a-jejich-pomahacu-a-o-mimoradnych-lidovych-soudech>

⁶⁹ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfzygmmjnga#>

Celkově se trest smrti vyskytoval v každé kategorii trestných činů. Kromě již zmíněných úkladů o republiku i za propagaci nebo podporu nacistického či fašistického hnutí, vraždu nebo za zavinění ztráty svobody obyvatele republiky.⁷⁰

Mimořádným lidovým soudům byla přidělena pravomoc soudit všechny trestné zločiny ustanovené ve velkém retribučním dekretu. Svou pravomoc soudy vykonávaly v pětičlenných senátech, které se skládaly z předsedy, jímž musel být soudce z povolání, a ze čtyř soudců z lidu. Předsedu jmenoval prezident republiky na návrh vlády ze seznamu osob, pořízených za tím účelem okresními národními výbory. Soudce z lidu jmenovala vláda. Mimořádné lidové soudy byly zřízeny v sídlech krajských soudů. Při rozhodování jako první hlasovali soudci z lidu, a to starší před mladšími. Řízení bylo zahájeno na návrh veřejného žalobce. Jednalo se ve způsobu hlavního přelíčení a rozhodnutí mělo být učiněno do tří dnů od postavení obžalovaného před soud. Jednání se řídilo zásadami ústnosti a veřejnosti. Obžalovaný měl právo zvolit si obhájce nebo požádat soud o zřízení obhájce, pokud byl nemajetný. Soud se usnesl na rozsudku na neveřejné poradě a následně byl vyhlášen na veřejném zasedání. Proti rozhodnutí mimořádných lidových soudů nebyly přípustné žádné opravné prostředky. Trest smrti musel být vykonán do dvou hodin od vynesení rozsudku, na výslovnou žádost odsouzeného se mohla tato lhůta prodloužit o jednu hodinu.⁷¹

Mimořádným lidovým soudům však nepříslušelo, aby zjištěný skutkový děj, v němž neshledal znaky zločinu podle retribučního dekretu, posuzoval z hlediska obecných trestných předpisů. Mimořádné lidové soudy se musely zabírat posuzováním pouze podle retribučního dekretu.⁷²

⁷⁰ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 156 – 162. ISBN 978-80-7380-908-9.

⁷¹ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 162 – 166. ISBN 978-80-7380-908-9.

⁷² Rozhodnutí ze dne 3. prosince 1947, Zm I 742/47. Národní knihovna České republiky. [online]. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:154449f0-2ec6-11e9-844c-005056827e51?page=uuid:efa4de70-35ab-11e9-8b43-005056822549>

Malý retribuční dekret

Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti je označován jako malý retribuční dekret. Je možné tento dekret považovat za jakési doplnění velkého retribučního dekretu.

Byl vydán 27. října 1945 a tvořen pouhými čtyřmi paragrafy. Ten kdo nepřístojným chováním, které uráželo národní cítění, vzbudil veřejné pohoršení byl potrestán odnětím svobody po dobu maximálně jednoho roku, pokutou do milionu korun československých nebo veřejným pokáráním. Bylo možné ukládat i kombinaci těchto trestů. O výši trestu nerozhodovaly soudy, ale komise okresních národních výborů.⁷³

3.2.3. Retribuce na Slovensku

Dne 15. května 1945 vydala Slovenská národní rada nařízení č. 33/1945 Zb. nar. SNR, o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a zřízení lidového soudnictví. Vycházelo z mezinárodních aktů a taktéž přihlíželo k retribučnímu dekretu prezidenta republiky. Jednalo se však o normu originální, která měla respektovat a naplnit potřeba Slovenska. Mimo nově formulovaných ustanovení umožňovalo nařízení používat starší právní předpisy, zejména trestní řád z roku 1896. Tím se však bránilo rychlejšímu průběhu a zároveň skutkové podstaty činů byly pojaty velmi široce, což vedlo k různorodosti judikatury.⁷⁴

Nařízení rozdělovalo delikty na zločin fašistické okupace, domácí zradu, zradu na povstání, trestní čin kolaborace a provinění kolaborace. Jako možné sankce byly trest smrti, odnětí svobody nebo zbavení občanských práv. Působností disponovaly Národní soud v Bratislavě, okresní a místní lidové soudy. Soudy rozhodovaly v senátech, které byly složeny z předsedy a přísedících. Kromě místních lidových soudů musel být předseda soudcem z povolání.

⁷³ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 166 – 167. ISBN 978-80-7380-908-9.

⁷⁴ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. s. 42 – 43. 2012. ISBN 978-80-7418-139-9.

Stejně jako v českých zemích, proti rozhodnutí soudů nebylo možné podat opravný prostředek.⁷⁵

3.2.4. Další trestněprávní předpisy

Kromě oblasti potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů byla vydáno několik dalších právních norem, které obsahovaly ustanovení trestního práva. Požadavky na ochranu národní a demokratické revoluce si vyžádaly několik samostatných zákonů.

Jeden z těchto trestních předpisů byl zákon z 18. července 1946 č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou. Ten stíhal vysokými tresty každého, kdo se úmyslně nebo i z nedbalosti dopustil poškození budov, zařízení, stojů, náradí nebo věcí, kterých se užívalo k provozu národního, znárodněného nebo pod národní správou. Pokud došlo ke spáchání takového trestného činu za zvláště přitěžujících okolností, hrozila odsouzenému sankce doživotního žaláře.⁷⁶

Druhým vybraným předpisem je zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich. Rozšiřoval trestní zákonodárství o nové skutkové podstaty. Tresty, které zákon stanovoval byly v určitých případech vysoké. Při přečinech se jednalo o sankce až do deseti let těžkého žaláře, při zločinech od deseti do dvaceti let těžkého žaláře. V některých situacích hrozil i doživotní těžký žalář a v nejzávažnějších případech, při kterých došlo k ohrožení životů mohl soud vydat rozsudek smrti.⁷⁷

⁷⁵ ŠTEFANICA, J., Nariadenie č. 33/1945 Sb. n. SNR o potrestání fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdництва. Bratislava: Atticum. 2014. Právo v priestore a čase. s. 293. ISBN 978-80-971381-6-5.

⁷⁶ Zákon č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/13955/1/2/zakon-c-165-1946-sb-o-trestni-ochrane-narodnich-podniku-znarodnenych-podniku-a-podniku-pod-narodni-spravou/zakon-c-165-1946-sb-o-trestni-ochrane-narodnich-podniku-znarodnenych-podniku-a-podniku-pod-narodni-spravou>

⁷⁷ Zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/15270/1/2/zakon-c-15-1947-sb-o-stihani-cerneho-obchodu-a-podobnych-pletich/zakon-c-15-1947-sb-o-stihani-cerneho-obchodu-a-podobnych-pletich>

Následující normou je zákon č. 107/1947 Sb., o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic. Byl namířen proti osobám německé a maďarské národnosti, které vstoupily zpět na území Česko – Slovenské republiky a osobám, jež jim poskytly ubytování, nebo je zaměstnaly. Maximální trest bylo vězení do šesti měsíců a pokuta do padesáti tisíc korun československých.⁷⁸

Posledním vybraným předpisem tohoto období je zákon č. 182/1947 Sb., o stíhání trestných činů proti státu. Zákon ustanovil, že trestné činy proti státu se stíhají na celém státním území podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky a to před soudy zřízenými zákonem č. 68/1935 Sb., o vrchních soudech státních, popřípadě před jinými soudy příslušnými k řízení o trestných činech podle zákona na ochranu republiky.⁷⁹

3.2.5. Výsledky retribuce

Výrazným způsobem retribuční praxi zprvu ovlivňovala společenská atmosféra. Velká část veřejnosti nepožadovala po retribučním soudnictví nezaujatý úřední výkon, ale ráznou odplatu. Existovala dokonce značná poptávka po násilí, která se nejprve vybíjela prostřednictvím lynčů a později se transformovala ve značný zájem obyvatelstva o popravy. Justiční aparát čelil silnému tlaku, aby se podřídil aktuálním veřejným a politickým zájmům. Do určité míry požadavkům ustoupil. Postupně však kultivoval například průběh výkonu hrdelních trestů a zaváděl přísnější dohled na výkon policejních vazeb.⁸⁰

Podle údajů ministra bylo v letech 1945 až 1947 v souvislosti s činností mimořádných lidových soudů v českých zemích učiněno celkem sto třicet dva tisíc

⁷⁸ Zákon č. 107/1947 Sb., o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/15668/1/2/zakon-c-107-1947-sb-o-opatrenich-proti-neopravnenemu-prechodu-statnich-hranic/zakon-c-107-1947-sb-o-opatrenich-proti-neopravnenemu-prechodu-statnich-hranic>

⁷⁹ Zákon č. 182/1947 Sb., o stíhání trestných činů proti státu. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/15971/1/2>

⁸⁰ ŠLOUF, J., NĚMEČKOVÁ, D., a kol. Mimořádný lidový soud v Praze (1945 – 1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice. Praha: Academia. 2020. 1. vyd. s. 168 – 169. ISBN 978-80-200-3070-2.

pět set čtyřicet devět trestních oznámení, z nichž bylo vyřízeno sto třicet tisíc sto čtrnáct.

Graf č. 1 – Způsoby naložení s trestním oznámením.⁸¹ (Zpracování: vlastní)

Jak je z grafu patrné od většiny trestního stíhání bylo upuštěno, a to zejména kvůli neznámému pobytu pachatele a probíhajícímu odsunu. Upuštěno bylo tak od čtyřiceti šesti tisíc šest set sedmdesáti svou trestních stíhání. Druhé nejčastější řešení bylo odložení trestního stíhání kvůli nedostatku důkazů. Jednalo se o čtyřicet tisíc pět set třicet čtyři případů. Docházelo i na předávání případů soudům řádným, to se stalo v čtyřech tisících pět seti devadesáti svou případech. Mimořádné lidové soudy tak obžalovali celkem třicet osm tisíc tři sta šestnáct osob.

Z obžalovaných osob bylo tisíc šest set třicet čtyři z nich předáno z různých důvodů soudům řádným a devět tisíc sto třicet dva obžalovaných bylo zproštěno obžaloby. Pět tisíc sto dvacet devět případů bylo zastaveno např. pro úmrtí obžalovaného, a v sedmi sedm set čtyřiceti pěti případech bylo stíhání zastaveno.

⁸¹ KYNCL, V., BESTIE: Československo a stíhání nacistických zločinců. Praha: NLN, s. r. o. 2019. 1. vyd. s. 28 – 29. ISBN 978-80-7422-668-7.

Mimořádnými lidovými soudy bylo odsouzeno dvacet jedna tisíc tři sta čtyřicet dva osob, z toho devatenáct tisíc osm set osmdesát osm dostalo nepodmíněné tresty odnětí svobody, sedm set čtyřicet jedna osob dostalo doživotí a sedm set třináct bylo odsouzeno k trestu smrti, z čehož bylo šest set devadesát jedna rozsudků bylo vykonáno.

Například Praha představovala z hlediska retribučního soudnictví výjimečný prostor. Působily zde totiž vedle sebe dvě justiční instance, a to Mimořádný lidový soud Praha a Národní soud. Každý z nich řešil svou vlastní agendu a počet procesů před Národním soudem byl násobně nižší, ale řešil z pohledu doby nejzávažnější kauzy zrady na vlastním národu. Celkově bylo v Praze vydáno sto čtyřicet šest rozsudků smrti, z toho nich devět vydal Národní soud a zbývajících sto třicet pět pak Mimořádný lidový soud Praha.⁸²

U trestu smrti však i judikatura potvrdila ustanovení § 52 odst. 2 trestního zákona. Tudíž pachatele, který v době spáchání činu nedokonal ještě dvacátý rok svého věku, nebylo možné potrestat smrtí ani doživotním žalářem za zločin podle retribučního dekretu.⁸³

3.3. Právnícká dvouletka

Po únorovém mocenském převratu v roce 1948, v němž komunisté dokázali zúročit svou činnost v době války, poválečnou společenskou atmosféru, podporu Sovětského svazu i zásadní chyby ostatních stran Národní fronty, sice ještě zpočátku platily základní právní předpisy z předchozí doby, avšak nová vedoucí moc se pustila do přestavby právního řádu. Ustálené právo mělo ustoupit novým, socialistickým předpisům. Právo mělo sloužit jako nástroj budování nového společenského uspořádání a boje proti jeho nepřátelům.⁸⁴

⁸² PEJČOCH, I., Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: Osoby popravené v průběhu retribučních procesů 1945 – 1948. Cheb: Svět křídel. 2017. s. 13 – 16. ISBN 978-80-7573-022-0.

⁸³ Rozhodnutí ze dne 13. května 1947, Zm I 184/46. Národní knihovna České republiky. [online]. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:154449f0-2ec6-11e9-844c-005056827e51?page=uuid:c6242900-35ab-11e9-8b43-005056822549>

⁸⁴ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 561 – 562. ISBN 978-80-7380-257-8.

Pro pounorový režim se jedním z hlavních úkolů stalo přebudování právního řádu. Cílem mělo být nastolení právního stavu, který by umožnil prosadit ideové představy komunistické vlády a zároveň zlikvidoval vybudované základy právního řádu. To se povedlo v letech 1949 – 1950, kdy v rámci tzv. právníké dvouletky vznikly z iniciativy stranického vedení jednotné zákoníky, které se staly základem budoucího československého práva. V roce 1950 došlo ke schválení trestního zákona č. 86/1950 Sb., trestního řádu č. 87/1950 Sb., trestního zákona správního č. 88/1950 Sb., a trestního řádu správního č. 89/1950 Sb.⁸⁵

Změna trestního práva byla pro nově ustanovený režim nutností, jelikož potřeboval získat dostatečně silný nástroj pro udržení se a pro kontrolu a směřování společnosti podle svých politických cílů. Nové trestní předpisy připravovala vláda a definovala je i ve svém programovém prohlášení.

Jelikož však příprava nových trestních předpisů vyžadovala delší časový úsek a potřebám režimu současné trestní předpisy nedostačovaly, byl narychlo v říjnu 1948 přijat zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, a na něj navazující zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu, a zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. Tyto právní předpisy tak vytvořily oporu režimu při potlačování odpůrců v období do přijetí nových zákonů.⁸⁶

3.3.1. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky byl přijat 6. října 1948. Zpravodaj k nutnosti přijmout nový zákon na ochranu republiky v Národním shromáždění prohlásil následující: *„Jsou lidé, kteří se ptají, proč vlastně Národní shromáždění projednává nový zákon na ochranu lidově demokratické republiky, když máme starý zákon na ochranu republiky z roku 1923?“*

⁸⁵ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 562. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁸⁶ BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J., a kol. Právníká dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha: Auditorium, 2014. s. 196. ISBN 978-80-87284-52-0.

Na tuto otázku možno odpověděti takto: Protože stát v roce 1923 byl jinou republikou s jiným státním zřízením a jinou hospodářskou soustavou než je lidová demokracie v roce 1948, a není proto možné zákonem vytvořeným k ochraně buržoasní demokracie a kapitalistického pořádku chrániti lidovou demokracii socializující.“ I z tohoto prohlášení je možné dovodit, že hlavním účelem zákona bylo stíhání odpůrců komunistické totality. Zákon však do značné míry vycházel z původního zákona na ochranu republiky a z retribučních dekretů, avšak jasně se v něm projevila politická podstata nového režimu.⁸⁷

Byl členěn na pět hlav, které v součtu obsahovaly sedmdesát dva paragrafů. Hned v prvním paragrafu došlo k opětovnému zavedení pojmu velezrada do československého trestního práva. Velezrada společně se zločiny útoku na život ústavních činitelů, vyzvědačství, válečného škůdnictví a tělesného poškození ústavních činitelů mohl být sankcionován i smrtí. První hlava upravovala kromě již zmíněné velezrady i zločiny sdružování proti státu, pobuřování proti republice a hanobení republiky. Druhá hlava se zabývala trestnými činy proti vnější bezpečnosti státu jako byly vyzvědačství, nedbalé uchování státního tajemství, ohrožení republiky, válečné škůdnictví, válečná zrada, nedovolené zpravodajství a účast a nadržování při vojenském zločinu nebo přečinu. Následující hlava upravovala trestné činy proti vnitřní bezpečnosti státu. Sem patřil např. útok na život ústavních činitelů, tělesné poškození ústavních činitelů, vzbouření nebo ublížení na cti prezidentu republiky. Ustanovení předposlední hlavy se zabývala trestnými činy proti mezinárodním vztahům, mezi které se řadilo neoprávněné opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu, hanobení spojeneckého státu nebo podněcování k útočné válce. Pátá hlava obsahoval společná a závěrečná ustanovení.⁸⁸

Na zákon na ochranu lidově demokratické republiky navazoval zákon č. 232/1948 Sb., o Státním soudu. Státní soud se podle tohoto zákona stal nejdůležitějším soudním orgánem pro provádění politicky motivovaných procesů.

⁸⁷ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 106 – 107. ISBN 978-80-87284-17-9.

⁸⁸ Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/17932/1/2>

Před Státní soud příslušely věci, u nichž bylo možné uložit trest smrti nebo trest odnětí svobody na dobu delší než deset let. Řízení před Státním soudem mohl pro jiné případy navrhnout veřejný žalobce.⁸⁹

Celkově bylo za trestné činy, které ustanovoval zákon na ochranu lidově demokratické republiky, vykonáno dvě stě třicet čtyři trestů smrti. A to od roku 1949 do 1960. Z velké části se jednalo především o velezradu, skutková podstata velezrady figurovala ve dvě stě osmnácti případech. Mezi další skutkové podstaty často patřilo například vyzvědačství, sabotáž nebo vojenská zrada a zběhnutí.⁹⁰

3.3.2. Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Trestní zákon z roku 1950 celkovým pojetím a způsobem úpravy protistátních trestných činů navazoval na zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Tvůrci vycházeli z principů o zostřování třídního boje a zdůrazňovali třídní přístup. Trestní zákon měl především chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu a zájmy pracujícího lidu. Až na posledním místě byly zájmy jednotlivce. Cílem byla i výchova k dodržování pravidel socialistického soužití. Proti nepřátelům měl působit především represí, vůči neuvědomělým pracujícím pak spíše prevencí.⁹¹

Trestní zákoník trpěl množstvím nedostatků, jakými byly například příliš široké formulace skutkových podstat, až neúměrně vysoké trestní sazby nebo zjevné zaměření vůči některým skupinám obyvatelstva.

V novém zákoníku došlo k opuštění tradičního dělení deliktů na zločiny, přečiny a přestupky. Místo toho zavedl jednotnou kategorii postížitelných deliktů soudem, a tou byl trestný čin. Nestačilo tedy jen naplnění formálních znaků

⁸⁹ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 111. ISBN 978-80-87284-17-9.

⁹⁰ ČEKANOVÁ, M., S cejchem zákona 231. Plzeň: Dragon Press, s. r. o. 2008. 1. vyd. s. 48 – 57. ISBN 978-80-254-1213-8.

⁹¹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 623. ISBN 978-80-7380-257-8.

skutkové podstaty. Kritéria nebezpečnosti činu pro společnost byla dovozována z ustanovení § 19 o výměře trestu, které stanovilo, že soud měl přihlídnout k nebezpečnosti činu pro společnost. Jednalo se zejména o způsobu provedení trestného činu, jeho následků, míry zavinění, osoby pachatele, možnosti jeho nápravy a polehčující nebo přitěžující okolnosti.⁹²

Trestní zákon byl rozdělen na část obecnou a část zvláštní. Ve své obecné části se trestní zákon zabýval především zaviněním a formami trestné činnosti, kterými byl i pokus spolupachatelství, návod a pomoc ke spáchání trestného činu. Nově došlo i na definici nutné obrany a krajní nouze. Účelem trestu měla být kombinace potrestání pachatele, jeho převýchova, zabránění další trestné činnosti a výchovné působení na společnost. To vše bylo znovu podmíněné třídním přístupem. Trestní odpovědnost byla posunuta na dovršení patnáctého roku života.⁹³

Tresty se dělily hlavní a vedlejší. Mezi hlavní patřil trest smrti, trest odnětí svobody a nápravná opatření. Zákon pokračoval ve vysokých trestních sazbách, které nastavil již zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Vedlejšími tresty byla ztráta čestných práv občanských, ztráta státního občanství, vyloučení z vojska, ztráta vojenské hodnosti, peněžitý trest, propadnutí jmění či věci, zákaz pobytu, zákaz činnosti a vyhoštění. Vedlejší trest však bylo možné udělit pouze současně s trestem hlavním.⁹⁴

Po odpykání trestu mohl být odsouzený zařazen na dva roky do tábora nucených prací. Současně s trestem nebo místo něj mohl soud vyslovit ochranné opatření v podobě ochranného léčení, ochranné výchovy mladistvého nebo zabránění věci. U jednotlivých trestných činů stanovil široké rozmezí trestní sazby,

⁹² JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A., Mezníky českých právních dějin, 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 162 – 163. ISBN 978-80-7380-251-6.

⁹³ Trestní zákon č. 86/1950 Sb. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/25273/1/2/zakon-c-86-1950-sb-trestni-zakon/zakon-c-86-1950-sb-trestni-zakon>

⁹⁴ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 113. ISBN 978-80-87284-17-9.

a tak soudcům otevřel možnost výrazně promítnout do uloženého trestu okolnosti jednotlivých případů, zejména původ a politické postoje pachatele.⁹⁵

3.3.3. Trestní řád č. 87/1950 Sb.

Hlavním důvodem rekonstrukce trestního práva procesního bylo stejně jako u ostatních právních odvětví jeho přizpůsobení novým společenským podmínkám a potřebám nově ustanoveného režimu. Nový trestní řád měl usnadnit řízení proti nepřátelům komunistické vlády, zároveň se však měl stát jednotným právním předpisem trestního práva procesního, který bude srozumitelný soudcům z lidu i všem ostatním obyvatelům Československa.⁹⁶

Zákon o trestním řízení soudním zrušil dosavadní právní úpravu trestního řízení založenou na liberálních zásadách trestního řádu z roku 1873, stejně jako uherské trestní předpisy z roku 1896. Více než u trestního zákona je v něm patrný sovětský vliv. O účelu trestního řádu pojednává jeho § 1, který uváděl, že projednávání trestních věcí u soudu mělo vychovávat občany „*k ostražitosti vůči nepřátelům pracujícího lidu a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí a k plnění občanských povinností*“.⁹⁷

Trestní řád upravoval především jednotlivá stádia trestního řízení. Rozeznával přípravné řízení, hlavní líčení před soudem, odvolací řízení a řízení o mimořádných opravných prostředcích, kterými byla stížnost pro porušení zákona, obnova řízení a řízení o výkonu trestu.⁹⁸

Významnou roli zastával prokurátor. Zákonem došlo ke zrušení institutu vyšetřujícího soudce a odpovědnost za přípravné řízení převzal prokurátor.

⁹⁵ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 624. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁹⁶ BLÁHOVÁ, I., BLÁŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J., a kol. Právnícká dvouletka. Rekonstrukce právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha: Auditorium, 2014. s. 221. ISBN 978-80-87284-52-0.

⁹⁷ Trestní řád č. 87/1950 Sb. [online]. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6obxfuyq>

⁹⁸ Trestní řád č. 87/1950 Sb. [online]. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6obxfuyq>

Příslušnost soudu se odvozoval od příslušnosti prokurátora, jenž k němu podal žalobu. Prokurátor měl široké kompetence. Rozhodoval o vazbě, osobní a domovní prohlídce. Dále mu byly svěřeny pravomoci v oblasti výkonu trestu, dovoloval návštěvy u odsouzeného k trestu smrti. Také rozhodoval o nastoupení k trestu odnětí svobody, odložení výkonu trestu nebo upuštění od výkonu trestu.⁹⁹

Státnímu prokurátorovi příslušelo konat přípravné řízení o všech činech podle první hlavy zvláštní části trestního zákona, pokud na ně zákon stanovil trest smrti, trest odnětí svobody na doživotí nebo trest odnětí svobody, jehož dolní hranice tvořila nejméně deset let. Kromě toho se mohl rozhodnout, zda bude konat přípravné řízení i o jiných trestných činech podle první hlavy zvláštní části trestního zákona. Pro vojenské trestné činy byl příslušný vojenský prokurátor. Pro ostatní případy konal přípravné řízení okresní prokurátor, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán.¹⁰⁰

3.3.4. Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb.

Trestní zákon správní vycházel z obdobných principů a měl podobnou strukturu jako trestní zákon. Členil se na obecnou a zvláštní část. Doplnoval trestní zákon a zabýval se trestáním přestupků.

Navazoval především na no právní předpisy vydané po roce 1945, které umožňovaly správní trestání národními výbory. Obecná část se zabývala definicí přestupků a sankcemi, které za ně mohli být udělené. Zvláštní část ustanovovala jednotlivé skutkové podstaty. Tresty se dělily, stejně jako v trestním zákoně, na hlavní a vedlejší. Hlavními tresty bylo odnětí svobody s maximální sazbou šesti měsíců, pokuta až do půl milionu korun a veřejné pokárání. Mezi vedlejší tresty patřilo propadnutí věci, zákaz pobytu a činnosti nebo uveřejnění nálezu národního výboru.¹⁰¹

⁹⁹ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 237. ISBN 978-80-7380-908-9.

¹⁰⁰ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 114 – 115. ISBN 978-80-87284-17-9.

¹⁰¹ Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. [online]. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-88/>

3.3.5. Trestní řád správní č. 89/1950 Sb.

Trestní řád správní upravoval postup řízení před zvláštními trestními komisemi národních výborů. Trestní komise se však většinou skládala pouze z laiků, kteří nedisponovali žádnou znalostí trestního práva. O odvoláních pak rozhodoval krajský národní výbor. Ten mohl rozhodnutí okresního národního výboru potvrdit, zrušit nebo změnit, a to i v neprospěch odvolatele.¹⁰²

3.4. Další vývoj v 50. letech

Trestní právo založené na výsledcích právnické dvouletky prošlo v padesátých letech poměrně složitým vývojem. Došlo na přijetí nového trestního řádu a změnu trestního zákona.

Již v roce 1953 byla přijat zákon č. 102/1953 Sb., kterým se mění a doplňují některé ustanovení trestního práva správního. Na jeho základě byly nejzávažnější přestupky projednávány nikoli již národními výbory, ale soudy. Mělo tak dojít k prohloubení výhodného účinku trestů ukládaných za přestupky.¹⁰³

Nejvýznamnější změny však přišly po konání Ústředního výboru Komunistické strany Československa v březnu a dubnu roku 1956 a Celostátní konference Komunistické strany Československa v červnu téhož roku, které se týkaly činnosti orgánů bezpečnosti a soudů. Její pořádání navazovalo na projednávání závěrů dvacátého sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu, které odsoudilo zločiny stalinismu. Celostátní konference odsoudila případy porušování socialistické zákonnosti v politických procesech a konstatovala, že se na tom podílel do určité míry i trestní řád. Celostátní konference tak přijala

¹⁰² Trestní řád správní č. 89/1950 Sb. [online]. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-89>

¹⁰³ Zákon č. 102/1953 Sb., kterým se mění a doplňují některé ustanovení trestního práva správního. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/27287/1/2/zakon-c-102-1953-sb-ktorym-sa-menia-a-doplňaju-niektore-ustanovenia-trestneho-prava-spravneho/zakon-c-102-1953-sb-ktorym-sa-menia-a-doplňaju-niektore-ustanovenia-trestneho-prava-spravneho>

závazná usnesení, která ovlivnila přípravu odpovídajících zákonů, respektive novelizací stávajících předpisů.¹⁰⁴

V letech 1956 a 1957 došlo tedy k částečné reformě trestního práva hmotného, a to vydáním tří nových zákonů. V roce 1956 došlo k přijetí zákona č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.. V následujícím roce byl přijat zákon č. 24/1957 Sb., o kárném (disciplinárním) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví. Jako další zákon byl schválen zákon č. 69/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství.¹⁰⁵

Celkově nové zákony z posílily výchovné poslání československého trestního práva. Především tím, že prohloubily zásadu individualizace trestu se zřetelem na osobu pachatele a všechny okolnosti případu.

3.4.1. Zákon č. 63/1956 Sb.

K posílení zásady individualizace trestu přispělo také zrušení trestu odnětí svobody na doživotí a jeho náhrada trestem odnětí svobody na dvacet pět let, jakož i ustanovení trestu odnětí svobody na dvacet pět let vedle trestu smrti v případech, kde byl stanoven dosud ve zvláštní části trest smrti jako trest jediný.¹⁰⁶

Zákon zrušil veškerá ustanovení trestního zákona z roku 1950, kde bylo vyloučeno použít podmíněného odsouzení nebo snížení trestu. Nově byla zavedena instituce upuštění od potrestání, které je možné, jde – li o trestný čin „*menšího významu a pachatel jinak vede řádný život pracujícího člověka*“.¹⁰⁷

¹⁰⁴ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 118 – 119. ISBN 978-80-87284-17-9.

¹⁰⁵ VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. s. 49 – 50. ISBN 80-210-4056-4.

¹⁰⁶ Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/28415/1/2/zakon-c-63-1956-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-trestni-zakon/zakon-c-63-1956-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-trestni-zakon>

¹⁰⁷ Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/28415/1/2/zakon-c-63-1956-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-trestni-zakon/zakon-c-63-1956-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-trestni-zakon>

Došlo též ke snížení trestních sazeb u řady skutkových podstat zvláštní části a k přeformulování ustanovení o záškodnictví, sabotáži či trestného činu maření a ztěžování státního dozoru nad církví nebo náboženskou společností. Zavedeny byly některé nové skutkové podstaty jako byly příživnictví, výtržnictví a kuplířství, ale i podvrácení republiky.¹⁰⁸

Zásada individualizace trestu byla posílena mimo jiné i tím, že některé, dosud obligatorní vedlejší tresty, jako například propadnutí jmění, byly přeměny v opatření fakultativní. Prohloubení této zásady však neznameno automatické zmírnění trestní represe.¹⁰⁹

3.4.2. Trestní řád č. 64/1956 Sb.

V prosinci 1956 byl přijat nový trestní řád, jednalo se o zákon č. 64/1956 Sb.. Zákon především ve svých prvních dvou paragrafech uvedl základní zásady trestního řízení. Oproti roku 1950 došlo k výslovnému prohlášení zásady presumpce nevinny a zásady zajištění obžalovanému a obviněnému práva na obhajobu. Kromě toho zákon prohlašoval za základní zásady československého trestního řízení i nezávislost soudců, zásadu přímé účasti lidu na rozhodování, senátního rozhodování, zásadu objektivní pravdy, legality a zásady vyhledávací, obžalovací, veřejnosti, bezprostřednosti, ústnosti a volného hodnocení důkazů.¹¹⁰

Na rozdíl od roku 1950 byl zřízen institut vyšetřovatelů prokuratury a byly zpřesněny podmínky zahájení trestního řízení a práv obviněného v přípravném řízení. Stejně tak získal prokurátor v přípravném řízení právo dávat vyšetřovatelům pokyny, jak provádět přípravné řízení a prověřovat jejich postup. Prokurátor mohl

¹⁰⁸ Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/28415/1/2/zakon-c-63-1956-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-trestni-zakon>

¹⁰⁹ VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. s. 50. ISBN 80-210-4056-4.

¹¹⁰ Trestní řád č. 64/1956 Sb. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/28416/1/2/zakon-c-64-1956-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad/zakon-c-64-1956-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad>

některé důkazy nebo celé přípravné řízení provést sám. Ustanoven byl i institut předběžného projednání žaloby soudem, jehož úkolem bylo prověřit, zda byl při vyšetřování dodržen zákon a zda výsledky, o které se opírá obžaloba, jsou dostačující pro postavení obviněného před soud.¹¹¹

Byla též zvýrazněna role soudu v hlavním líčení, a to posílením zásady ústnosti a bezprostřednosti. Podle nich měl soud rozhodovat na základě důkazů provedených v hlavním líčení. Role soudu byla posílena i ve výkonu rozhodnutí. Stejně tak již pro zjištění objektivní pravdy nemělo dostačovat pouhé doznání obviněného.¹¹²

¹¹¹ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 119. ISBN 978-80-87284-17-9.

¹¹² Trestní řád č. 64/1956 Sb. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/28416/1/2/zakon-c-64-1956-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad/zakon-c-64-1956-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad>

4. Trestní právo v letech 1961 až 1969

Po přijetí ústavy z roku 1960 se projeví snahy vedoucích představitelů KSČ urychleně pozměnit obsah nejdůležitějších částí československého práva, aby lépe reflektovaly ideologická východiska daná ústavou. Byla zvolena cesta rekodifikovat celá právní odvětví, a tedy přijmout jejich nové základní kodexy.

Na jednání Ústředního výboru Komunistické strany Československa v prosinci roku 1960 věnovaném zdokonalování právního řádu bylo jako nejdůležitější odvětví, kterému měla být věnována pozornost jako první, identifikováno právě trestní právo.¹¹³

4.1.Rekodifikace v roce 1961

V roce 1961 došlo k rekodifikaci trestního práva, a to především přijetím nového trestního zákona a trestního řádu.

4.1.1.Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Nový trestní zákon byl poměrně rychle připraven. Rychlost prací byla umožněna novelizací trestního zákona a vydáním trestního řádu z roku 1956. Na tyto předpisy totiž nový trestní zákon navazoval.

Stejně jako předchozí trestní zákon měl třídní charakter, ale byly zde tendence omezit represivní stránku trestního práva. Účelem zákona bylo chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistického vlastnictví a oprávněné zájmy občanů. Účelem sankcí byla ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka.¹¹⁴

¹¹³ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 252. ISBN 978-80-87284-17-9.

¹¹⁴ VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. s. 322. ISBN 978-80-7380-908-9.

Zákon byl dělen opět na obecnou a zvláštní část. První dva paragrafy, jedná se o celou hlavu první, zákona charakterizují účel zákona a prostředky k jeho dosažení. V hlavě druhé, konkrétněji § 3, byla klíčová definice trestného činu. Došlo k zachování konstrukce, že trestným činem je „*pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně*“. Společenská nebezpečnost pak musela být větší než nepatrná, i když jinak jednání vykazovalo znaky trestného činu. Zároveň bylo vyžadováno úmyslné zavinění, pokud zákon výslovně nestanovil, že postačí zavinění z nedbalosti. Stupeň nebezpečnosti činu byl určován zejména „*významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou*“.¹¹⁵

Vývojem prošel i pojem nepřičetnosti, když za trestný čin nebyl odpovědný ten, kdo „*pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání*“.¹¹⁶

Nově byl formulován i účel trestu, znovu s důrazem na ochranu společnosti před pachateli trestné činnosti a na výchovný aspekt. Výchovný účel trestu sledovala možnost vyslovit snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby za výjimečných podmínek, či dokonce možnost upustit od potrestání po pouhém projednání věci před soudem. Trestní zákon také pracoval s podmíněným odsouzením, podmíněným propuštěním a upuštěním od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti. Upraveno bylo i stíhání mladistvých, tedy osob, které v době spáchání činu dovršily patnáctý, avšak nepřekročily osmnáctý rok věku. Odlišně se v jejich prospěch posuzovala jak trestní odpovědnost, tak i účel trestu a jeho ukládání. Zvětšovaly se též možnosti upuštění od potrestání.¹¹⁷

¹¹⁵ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30138/1/2/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon>

¹¹⁶ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30138/1/2/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon>

¹¹⁷ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 254 – 255. ISBN 978-80-87284-17-9.

Sníženy byly i některé trestní sazby a jako nejvyšší byla stanovena sazba trestu odnětí svobody na patnáct let a došlo i na zrušení trestu odnětí svobody na doživotí. Trest smrti byl prohlášen za výjimečný a byl vyhrazen pouze nejzávažnějším trestným činům, jakými byla například vlastizrada, sabotáž nebo vražda.¹¹⁸

Zvláštní část byla rozdělena na dvanáct hlav, kdy v každé z nich byly upraveny jednotlivé skutkové podstaty. První hlava pojednávala o trestných činech proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci. V následujících hlavách byly v tomto pořadí upraveny trestné činy hospodářské, proti pořádku ve věcech veřejných, trestné činy obecně nebezpečné, hrubě narušující občanské soužití, proti rodině a mládeži, proti životu a zdraví, proti svobodě a lidské důstojnosti, proti majetku, proti lidskosti, proti brannosti a jako poslední trestné činy vojenské.¹¹⁹

4.1.2. Trestní řád 141/1961 Sb.

Trestní řád z roku 1961 platí s jistými změnami až dodnes. Momentálně je platná již jeho sto dvanáctá verze.

Nový trestní řád v podstatě převzal systematiku trestního řádu z roku 1956, obsahoval však větší počet ustanovení, které upravovaly problematiku a instituty jak obecné části trestního práva procesního, tak i jednotlivých stádií trestního stíhání.¹²⁰

Největší přínos trestního řádu bylo možné spatřovat v tom, že v něm byly poprvé obsaženy základní zásady, kterými bylo a dosud je trestní řízení ovládáno.

¹¹⁸ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30138/1/2/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon>

¹¹⁹ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30138/1/2/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon>

¹²⁰ SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. s. 66. ISBN 978-80-7418-139-9.

Některé obecnější zásady platné i pro organizaci soudnictví byly obsaženy již v Ústavě z roku 1960. Jednalo se třeba o zásadu nezávislosti soudů, práva na svého soudce nebo zákazu retroaktivity.

Účelem bylo „*upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni*“. Ve druhém paragrafu byly zakotveny zásady trestního řízení. Mezi ně patřily například zásady obžalovací, presumpce nevinny, oficiality, veřejnosti, ústnosti, objektivní pravdy a volného hodnocení důkazů.¹²¹

Mezi orgány činné v trestním řízení se řadily vyšetřovací orgány, prokurátor a soud. Za základní zásadu trestního řádu byla prohlášena i pokud možno co nejširší spolupráce orgánů činných v trestním řízení se společenskými organizacemi a využívání jejich výchovného působení.¹²²

4.2. Další vývoj v 60. letech

V průběhu šedesátých let došlo k několika doplněním právního řádu v oblasti trestního práva. Kdy první změny nastaly již v roce 1962 a další vývoj postupně navazoval.

V první polovině šedesátých let se trestní zákon č. 140/1961 Sb., měnil ve dvou případech. První změnu a doplnění přinesl zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu. Druhou změnou byl zákon č. 53/1963 Sb., jímž se měnil § 203 trestního zákona č. 140/1961 Sb..

Změna zákonem č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu doplnil trestní zákon vložním § 194a. Zabýval se nedovolenou výrobou lihu.

¹²¹ Trestní řád č. 141/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30139/1/2/zakon-c-141-1961-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad/zakon-c-141-1961-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad?timeslice=31.07.1965&lastPara=undefined>

¹²² KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 259 – 260. ISBN 978-80-87284-17-9.

Trestal ty „*kdo bez povolení ve větším množství pálí nebo jinak vyrábí líh nebo kdo líh bez povolení vyrobený ve větším množství přechovává nebo uvádí do oběhu*“. Hrozící sankcí bylo odnětí svobody na dobu maximálně jednoho roku, nápravné opatření, peněžité trest nebo propadnutí věci. Stejný trest hrozil podle druhé odstavce i těm, kdo „*neoprávněně zhotoví nebo přechovává zařízení na výrobu líhu*“.¹²³

Druhou změnou v první polovině šedesátých let byl již zmíněný zákon č. 53/1963 Sb.. Tímto zákonem se doplňoval § 203 trestního zákona, který se zabývá příživnictvím. Nově pojatou skutkovou podstatu příživnictví byla definována takto: „*Kdo se soustavně vyhýbá poctivé práci a dává se někým vydržovat nebo si prostředky k obživě opatřuje jiným nekalým způsobem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta*“.¹²⁴

K dalším dílčím změnám v trestním právu došlo v druhé polovině šedesátých let. Nejprve byl v roce 1964 vydán zákon č. 184/1964 Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů.

Další úpravou byl zákon č. 56/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb. V obecné části trestního zákona doplnil především ustanovení o ukládání trestů a ochranné výchovy. Doplnil i zvláštní část, a to například u trestných činů hrubě narušujících občanské soužití nebo proti pořádku ve věcech veřejných.¹²⁵

¹²³ Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyzf6mjsgawtc#>

¹²⁴ Zákon č. 53/1963 Sb., jímž se mění § 203 trestního zákona č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30351/1/2/zakon-c-53-1963-sb-kterym-se-meni-203-trestniho-zakona/zakon-c-53-1963-sb-kterym-se-meni-203-trestniho-zakona>

¹²⁵ Zákon č. 56/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgy2v6njw>

Zákon č. 58/1965 Sb., kterým se upravuje postih provinění a přestupků osob opětovně se dopouštějících výtržnictví, násilností a příživnictví, vycházel z toho, že u tohoto okruhu narušených jedinců došlo k přecenění výchovného působení místních lidových soudů a národních výborů. Proto tyto osoby soudily okresní soudy, které mohly za tato provinění a přestupky udělit i nepodmíněný trest odnětí svobody až na jeden rok.¹²⁶

Významnou úpravou v oblasti trestního práva byl zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Zákon upravoval postavení nápravněvýchovných ústavů a obsahoval i ustanovení o převýchově odsouzených a péči o propuštěné. Účel zákona vycházel z kombinace zabránění v páchání trestné činnosti s nápravně výchovnou činností.¹²⁷

Trestní řád prošel novelou zákonem č. 57/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Vliv na něj měly důsledky výše zmíněných zákonů, tak i nových zákonů o prokuratuře, o advokacii a organizaci soudů. Změnou prošlo především přípravné řízení, a to ve vztahu k vyšetřovatelům Sboru národní bezpečnosti a vyšetřovatelům prokuratury. Zavedl i nový pojem tzv. vyhledávání.¹²⁸

¹²⁶ KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. s. 263 – 264. ISBN 978-80-87284-17-9.

¹²⁷ Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-59/zneni-0>

¹²⁸ Zákon č. 57/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-57/zneni-0>

5. Exkurz do současného pojetí trestního práva

V této kapitole budou shrnuty základní informace o trestním právu v současném právním řádu České republiky. Patří do oblasti veřejného práva a dělí se na trestní právo hmotné a trestní právo procesní.

Postavení trestního práva je charakterizováno zásadou subsidiarity a akcesority. Z toho vyplývá, že trestní právo by mělo nastoupit až tehdy, když ostatní právní prostředky selžou.

Účelem trestního práva je chránit zájmy společnosti, práva a zájmy fyzických i právnických osob a ústavní zřízení České republiky. Disponuje určitými prostředky, které trestní právo využívá k naplnění svého účelu. Těmi prostředky jsou pohrůžka tresty, ochranná opatření, ukládání a výkon trestů.

Trestní právo má několik funkcí. Nejzákladnější je ochranná funkce, avšak jedná se krajní prostředek ochrany, tudíž nastupuje až když ochrana poskytovaná jinými právními oblastmi selhala. Další funkce je represivní, kdy působí vůči pachateli a brání mu v další trestné činnosti. Mezi další patří i funkce preventivní či regulativní.

5.1. Trestní právo hmotné

Trestní právo hmotné upravuje podmínky trestnosti osob, stanoví co je trestným činem a jaké tresty nebo ochranná opatření lze za trestné činy uložit. Základní podmínky stanoví již Listina základních práv a svobod. Konkrétněji v čl. 39, který stanovuje, že pouze zákon může určit, jaké jednání je trestným činem a jaké tresty je za něj možné uložit.¹²⁹

5.1.1. Prameny trestního práva

Základními prameny jsou Ústava a Listina základních práv a svobod. V České republice je však nejzásadnějším pramenem trestního práva trestní

¹²⁹ Listina základních práv a svobod. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

zákoník č. 40/2009 Sb.. Mimo trestního zákoníku je důležité zmínit i zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, zákon č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Pramenem trestního práva jsou i určité vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas. Patří sem například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod nebo Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání.

5.1.2.Základní zásady

Jedná se o základní právní principy, na kterých je trestní právo hmotné založeno a vychází z principů právního státu. Mezi vybrané zásady patří například zásada zákonnosti, subsidiarity trestní represe, spravedlnosti trestu a nebo odpovědnosti za zavinění.

5.2.Trestní právo procesní

Smyslem trestního práva procesního je zajistit prosazení trestního práva hmotného. Jedná se o odvětví práva, které upravuje vedení trestního řízení. Upravuje právní vztahy, které vznikají mezi orgány činnými v trestním řízení navzájem a mezi orgány činnými v trestním řízení a jinými účastníky nebo dotčenými subjekty. Ustanovuje i jejich formální postup při zjišťování, objasňování a vyšetřování trestných činů, při rozhodování o trestných činech a výkonu rozhodnutí.

5.2.1.Prameny trestního práva

Opět jsou základy položeny již v Listině základních práv a svobod. Tentokrát v čl. 40, který stanovuje, že pouze soud může rozhodnout o vině a trestu za trestné činy. Je zde i vyjádřena zásada presumpce nevinu. Listina základních práv

a svobod také zaručuje právo na obhajobu nebo také to, že nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby.¹³⁰

Nejdůležitějším předpisem je v České republice je trestní řád, tedy zákon č. 141/1961 Sb.. Mezi další prameny patří například zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, zákon č. 45/2013 S., o obětech trestných činů nebo zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě.

5.2.2.Zásady trestního práva

Mezi nejdůležitější zásady trestního práva procesního patří například zásada řádného zákonného procesu, přiměřenosti, rychlého a hospodárného procesu, presumpce nevin, legality, oficiality, zásada vyhledávací a obžalovací, zásada ústnosti a veřejnosti a zásada volného hodnocení důkazů.

¹³⁰ Listina základních práv a svobod. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo přiblížit vývoj trestního práva rozmezí let 1918 až 1969. I přes to, že se jedná o poměrně krátké časové období, prošlo trestní právo signifikantním vývojem.

Vzhledem k tomu, že v průběhu těchto let, nastávala na našem území jedna mocenská změna za druhou, jedná se o velmi obsáhlé téma. Domnívám se, že toto téma by bylo vhodné, vzhledem k své obsáhlosti, i pro zpracování disertační práce. Osamostatnění se od Rakouska – Uherska s sebou neslo plno těžkostí. Vznikl nový státní útvar, který potřeboval právní řád. Vzhledem k situaci i převzetí právního řádu z Rakouska – Uherska nebylo jednoduché, a to díky různým právním předpisům v českých zemích a na Slovensku.

I přes určité povědomí o druhé světové válce, bylo pro mne velmi náročné psát o tomto období. Zcela jednoznačně se jedná o nejsmutnější kapitolu v našich dějinách. A zjišťování nových informací o daném tématu je v takovém případě velmi náročné. Uvědomění si, jaká nespravedlnost a nejistota na našem území musela panovat. Opět se však jedná o složité téma, a to vzhledem k autonomnímu a říšskému právu.

Pokud se to tak dá říci, alespoň malá kompenzace nastala po druhé světové válce, a to na základě dekretů prezidenta republiky Edvarda Beneše. Bohužel následně, když se mohl právní stát na našem území rozvíjet, tak nastal únorový puč a Česko - Slovenská republika byla dotlačena k totalitě. Během totality však prošlo trestní právo značným vývojem.

Celkově se tedy jedná o velmi složité téma. Ale i navzdory tomu, jsem vskutku rád, že jsem si ho zvolil jako téma své diplomové práce. Při zpracovávání jsem si prohloubil své znalosti o historii našeho území a především o vývoji jeho práva. Z mého pohledu, je to velmi důležité, protože jedině pak můžeme zamezit tomu, aby se historie opakovala.

Resumé

The aim of this diploma thesis was to describe the development of criminal law between 1918 and 1969. Despite the fact that it is relatively short period of time, criminal law has undergone significant development.

Considering that during these years, one power change after another occurred in our territory, this is a very comprehensive topic. I believe that this topic would be suitable, due to its comprehensiveness, also for the preparation of dissertation. Independence from Austria – Hungary was not easy, thanks to different legal regulations in the Czech lands and Slovakia.

Despite some awareness of the Second World War, it was very difficult for me to write about this period. This is clearly the saddest chapter in our history. And finding out new information about the given topics is very challenging in such a case. Realizing what injustice and uncertainty must have reigned in our territory. Again, however, this is complex topics, due to autonomous and imperial law.

If it can be said that way, at least a small compensation occurred after the Second World War, based on the decrees of the President of the Republic, Edvard Beneš. Unfortunately, subsequently, when the state could be reformed on our territory, the February coup occurred and the Czech – Slovak republic was pushed to totalitarianism. However, criminal law underwent significant development during totality.

So overall, this is a very complex topic. But even I believe it, I'm really glad that I chose it as the topic of my diploma thesis. During processing, I deepened my knowledge about history of our territory and, above all, about the development of its law. From my point of view, it is very important, because only then can we prevent history from repeating itself.

Seznam zkratek

NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana

SA – Sturmabteilung – úderné oddíly

SS – Schutzstaffel – ochranný oddíl

KSČ - Komunistická strana Československa

Seznam použitých zdrojů

BIANCHI, L., Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu, 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973.

BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J., a kol. Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0.

ČEKANOVÁ, M., S cejchem zákona 231. Plzeň: Dragon Press, s. r. o. 2008. 1. vyd. s. 48 – 57. ISBN 978-80-254-1213-8.

JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A., Mezníky českých právních dějin, 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-251-6.

KNOLL, V., SMRŽOVÁ, P., ZHORNÍKOVÁ, A., Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-11-2.

KUKLÍK, J., Czech law in historical contexts. Prague: Charles University. 2015. ISBN 978-80-246-2860-8.

KUKLÍK, J., a kol. Dějiny československého práva 1945 – 1989. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

KYNCL, V., BESTIE: Československo a stíhání nacistických zločinců. Praha: NLN, s. r. o. 2019. 1. vyd. s. 28 – 29. ISBN 978-80-7422-668-7.

LEPŠÍK, J., Zákon na ochranu republiky. Praha: Fr. Borový. 1923. str. 58 – 59.

MALÝ, K., a kolektiv., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4. vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

NĚMEČKOVÁ, D., a kol. Lidová spravedlnost: Mimořádné lidové soudy v letech 1945 – 1948. Praha: Auditorium. 2017. s. 134 – 135. ISBN 978-80-87284-68-1.

PEJČOCH, I., Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: Osoby popravené v průběhu retribučních procesů 1945 – 1948. Cheb: Svět křídel. 2017. s. 13 – 16. ISBN 978-80-7573-022-0.

SALÁK, P., TAUCHEN, J., Československé trestní právo v proměnách věků. Masarykova univerzita: Brno. 2009. ISBN 978-80-210-5086-0.

SCHELLE, K., HORÁKOVÁ, M., SALÁK, P., TAUCHEN, J., Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějšých kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy). 1. vyd. Brno: The European Society for History of Law, 2010. ISBN 978-80-904522-0-6.

SCHELLE, K., a kolektiv., Vývoj trestního řízení. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.. 2012. ISBN 978-80-7418-139-9.

SCHELLE, K., VLČEK, E., Dokumenty z československých dějin státu a práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 1994. ISBN 80-210-0959-4.

ŠLOUF, J., NĚMEČKOVÁ, D., a kol. Mimořádný lidový soud v Praze (1945 – 1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice. Praha: Academia. 2020. 1. vyd. s. 168 – 169. ISBN 978-80-200-3070-2.

ŠTEFANICA, J., Nariadenie č. 33/1945 Sb. n. SNR o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení ľudového súdництва. Bratislava: Atticum. 2014. Právo v priestore a čase. ISBN 978-80-971381-6-5.

TAUCHEN, J., Protistátní trestné činy včera a dnes: sborník z konference. Brno: Masarykova univerzita. 2021. s. 75 – 76. ISBN 978-80-210-9975-3.

VALENTOVÁ, V., LOJEK, A., Prameny k dějinám československého práva 1918 – 1989. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.. 2023. ISBN 978-80-7380-908-9.

VLČEK, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu. Brno: Masarykova univerzita. 2006. ISBN 80-210-4056-4.

VLČEK, E., Právní dějiny ČSR. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 2005. ISBN 80-244-1289-6.

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., České právní dějiny, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

Elektronické zdroje

BURSOVÁ, K., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. Brno, 2011. [online]. [cit.3.3.2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zgejf/DIPLOMOVA_PRACE.pdf

Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/11714/0/2/dekret-c-16-1945-sbii-o-potrestani-nacisticky-zlocincu-zradcu-a-jejich-pomahacu-a-o-mimoradnych-lidovych-soudech/dekret-c-16-1945-sbii-o-potrestani-nacisticky-zlocincu-zradcu-a-jejich-pomahacu-a-o-mimoradnych-lidovych-soudech>

Listina základních práv a svobod. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

MAHDAL, M., Dekret o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Moderní dějiny. Publikováno 27. 1. 2011. Aktualizováno 16. 9. 2012. [online]. [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/dekret-o-potrestani-nacisticky-zlocincu-zradcu-a-jejich-pomahacu-a-o-mimoradnych-lidovych-soudech/>

Nařízení č. 396/1940 Sb., ze dne 29 srpna 1940. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=8980&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Nařízení č. 62/1941 Sb., ze dne 19. prosince 1940. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9178/1/2/vladni-narizeni-c-62-1941-sb-o-odvraceni-pozaru-zavinenyh-nedbalosti>

Nařízení č. 142/1941 S., ze dne 10. října 1940. [online]. [cit. 4. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/opispdf/1941/043-1941.pdf>

Nařízení č. 1/1942 Sb., ze dne 2. ledna 1942. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9845/0/2/vladni-narizeni-c-1-1942-sb-o-trestnepravni-ochrane-sbirky-zimnich-predmetu-pro-frontu/vladni-narizeni-c-1-1942-sb-o-trestnepravni-ochrane-sbirky-zimnich-predmetu-pro-frontu>

Nařízení č. 351/1942 Sb., ze dne 8. října 1942. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/opispdf/1942.html>

ORSZULIKOVÁ, N., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava. Brno, 2013. [online]. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y723s/diplomova_prace.pdf#page=29&zoom=100,129,696

Rozhodnutí ze dne 13. května 1947, Zm I 184/46. Národní knihovna České republiky. [online]. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:154449f0-2ec6-11e9-844c-005056827e51?page=uuid:e6242900-35ab-11e9-8b43-005056822549>

Rozhodnutí ze dne 3. prosince 1947, Zm I 742/47. Národní knihovna České republiky. [online]. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:154449f0-2ec6-11e9-844c-005056827e51?page=uuid:efa4de70-35ab-11e9-8b43-005056822549>

Trestní řád č. 87/1950 Sb. [online]. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6obxfuyq>

Trestní řád č. 64/1956 Sb. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/28416/1/2/zakon-c-64-1956-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad/zakon-c-64-1956-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad>

Trestní řád č. 141/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30139/1/2/zakon-c-141-1961-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad/zakon-c-141-1961-sb-o-trestnim-rizeni-soudnim-trestni-rad?timeslice=31.07.1965&lastPara=undefined>

Trestní řád správní č. 89/1950 Sb. [online]. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-89>

Trestní zákon č. 86/1950 Sb. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/25273/1/2/zakon-c-86-1950-sb-trestni-zakon/zakon-c-86-1950-sb-trestni-zakon>

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30138/1/2/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon/zakon-c-140-1961-sb-trestni-zakon>

Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. [online]. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-88/>

VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BRUSELU, 28. října – Den vzniku samostatného československého státu.[online].[cit. 2023.12. 19] Dostupné z: https://mzv.gov.cz/brussels/cz/krajane_skolstvi_kultura/aktuality/ceske_svatky/de_n_vzniku_samostatneho_ceskoslovenskeho_1.html

Vládní návrh zákona na ochranu republiky. 12. 2. 1923. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. [online]. [cit. 22. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3996_02.htm

VLČEK, L., Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů Sv. 18/1, (2011), str. 144 – 167. [online]. [cit. 8. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no18/144-167.pdf>

Zákon č. 119/1873 ř. z., řád soudu trestního. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyg4zv6mjrhwta>

Zákon č. 121/1920 Sb., ústavní listina Československé republiky. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgewta>

Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. [online]. [cit. 3. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njqfzygmmjnga#>

Zákon č. 51/1923 Sb., o státním soudě. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgizv6njrfzugymznga>

Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/5202/1/2/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi>

Zákon č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/13955/1/2/zakon-c-165-1946-sb-o-trestni-ochrane-narodnich-podniku-znarodnenych-podniku-a-podniku-pod-narodni-spravou/zakon-c-165-1946-sb-o-trestni-ochrane-narodnich-podniku-znarodnenych-podniku-a-podniku-pod-narodni-spravou>

Zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/15270/1/2/zakon-c-15-1947-sb-o-stihani-cerneho-obchodu-a-podobnych-pletich/zakon-c-15-1947-sb-o-stihani-cerneho-obchodu-a-podobnych-pletich>

Zákon č. 107/1947 Sb., o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/15668/1/2/zakon-c-107-1947-sb-o-opatrenich-proti-neopravnenemu-prechodu-statnich-hranic/zakon-c-107-1947-sb-o-opatrenich-proti-neopravnenemu-prechodu-statnich-hranic>

Zákon č. 182/1947 Sb., o stíhání trestných činů proti státu. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/15971/1/2>

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. [online]. [cit. 14. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/17932/1/2>

Zákon č. 102/1953 Sb., kterým se mění a doplňují některé ustanovení trestního práva správního. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/27287/1/2/zakon-c-102-1953-sb-ktorym-sa-menia-a-doplňaju-niektore-ustanovenia-trestneho-prava-spravneho/zakon-c-102-1953-sb-ktorym-sa-menia-a-doplňaju-niektore-ustanovenia-trestneho-prava-spravneho>

Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. [online]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/28415/1/2/zakon-c-63-1956-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-trestni-zakon/zakon-c-63-1956-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-trestni-zakon>

Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyf6mjsgawtc#>

Zákon č. 53/1963 Sb., jímž se mění § 203 trestního zákona č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/30351/1/2/zakon-c-53-1963-sb-kterym-se-meni-203-trestniho-zakona/zakon-c-53-1963-sb-kterym-se-meni-203-trestniho-zakona>

Zákon č. 56/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgy2v6njw>

Zákon č. 57/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-57/zneni-0>

Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. [online]. [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-59/zneni-0>

Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona (tisk 3996) na ochranu republiky (tisk4021). 6. 3. 1923. Společná česko-slovenská digitální parlamentní

knihovna. [online]. [cit. 22. 3. 2024]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194001.htm>